

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Національний університет кораблебудування****імені адмірала Макарова****ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ****Кафедра української мови, літератури та методики навчання**

«Допущена до захисту»

Завідувач кафедри

Лілія РУСКУЛІС

«25» листопада 2025 р.

Кваліфікаційна робота**на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»****на тему****«Теоретико-методична система засвоєння лінгводидактичної термінології****на I (бакалаврському) та II (магістерському) рівні вищої освіти:****порівняльний аспект»**

Виконав: здобувачка вищої освіти

VI курсу, групи 6711м/з

спеціальності 014 Середня освіта.

(014. 01 Українська мова і література)

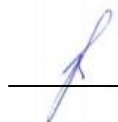
Ірина ТОДОРОВА

Керівник: д. пед. н., проф.

Лілія РУСКУЛІС

Рецензент: к. пед. н., доц.

Алевтина МІНЯЙЛОВА

Миколаїв – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
Філологічний факультет**

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

Спеціальність 014 «Середня освіта» спеціалізація 014.01 «Українська мова і література»

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Освітня програма УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої
програми

Лілія РУСКУЛІС

«01» жовтня 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студентці Тодоровій Ірині Станіславівні

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема роботи:** «Теоретико-методична система засвоєння лінгводидактичної термінології на I (бакалаврському) та II (магістерському) рівні вищої освіти: порівняльний аспект»
Керівник роботи Рускуліс Лілія Володимирівна
Затверджені наказом ректора № №1231-УЧ від 16.10.2025 р.
2. **Термін подання роботи:** 10.12.2025 р.
3. **Вихідні дані по роботі:** розробити систему вправ
4. **Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів)**
 1. Теоретичні засади вивчення лексики 2022-2024 рр. у системі підготовки майбутнього вчителя української мови;
 2. Методична система роботи над лексикою періоду 2022-2024 рр.
5. **Перелік презентаційних матеріалів:** презентаційний файл, демонстраційний файл з електронною розробкою продукту.
6. **Дата видачі завдання** 01.10.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 1.10.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 10.11.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.12.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 10.02.2025 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 30.04.2025 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 15.06.2025 р.	Виконано
7.	Написання загальних «Висновків»	до 31.07.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівнику. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	до 20.08.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	11.11.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру української мови, літератури та методики навчання	до 25.10.2025 р.	Виконано
11.	Отримання відгуку керівника	25.11.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	25.11.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	10.12.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	25.11.2025 р.	Виконано

Студент

(підпис)

Тодорова Ірина Станіславівна

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Рускуліс Лілія Володимирівна

(ПІБ)

Анотація. Дипломна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичній розробці методичної системи засвоєння лінгводидактичних термінів і термінів електронної лінгводидактики. Схарактеризовано місце термінів у системі лексики сучасної української літературної мови, види термінів і підходи до їх класифікації; види лінгводидактичних термінів; особливості формування терміносистеми електронної лінгводидактики; проаналізовано освітню програму й робочі програми освітніх компонентів, які передбачають опрацювання й засвоєння лінгводидактичної термінології; розроблено й запропоновано систему вправ, спрямовану на засвоєння української лінгводидактичної термінології та терміносистеми електронної лінгводидактики.

Ключові слова: термін, терміносистема, лінгводидактика, електронна лінгводидактика, система вправ.

Abstract. The thesis is devoted to the theoretical substantiation and practical development of a methodological system for mastering linguodidactic terms and terms of electronic linguodidactics. The place of terms in the lexical system of the modern Ukrainian literary language, types of terms and approaches to their classification are characterized; types of linguodidactic terms; features of the formation of the terminological system of electronic linguodidactics; the educational program and work programs of educational components that provide for the study and mastery of linguodidactic terminology were analyzed; a system of exercises aimed at mastering Ukrainian linguodidactic terminology and the terminological system of electronic linguodidactics was developed and proposed..

Keywords: *term, terminological system, linguodidactics, electronic linguodidactics, system of exercises.*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	10
1. 1. Термін і термінологія в науковому просторі.....	10
1. 2. Класифікація лінгводидактичної термінології: групи	
термінів за сферою застосування.....	24
1. 3. Специфіка формування термінології електронної	
лінгводидактики.....	37
Висновки до розділу 1	44
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ЗАСВОЄННЯ	
ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗДОБУВАЧАМИ	
ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ	
ОСВІТИ	46
2. 1. Освітньо-професійна програма: засади засвоєння	
лінгводидактичної термінології	46
2. 2. Аналіз робочих програм освітніх компонентів.....	52
2. 3. Система вправ з опрацювання лінгводидактичної	
термінології	60
Висновки до розділу 2	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	76
СПИСОК	ВИКОРИСТАНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ	80

ВСТУП

Українська лінгводидактична термінологія становить собою лексико-семантичну систему спеціальних назв (однослівних і дво-, багатокomпонентних), які гарантують пізнавально-інформативну діяльність учених-лінгводидактів і вчителів української мови.

Як і кожна наука, українська лінгводидактика, пройшла тривалий період свого розвитку й, відповідно, сформувала власну термінологію, яка перебуває в постійній динаміці. Інтегративні зв'язки з філософією мови, психологією й педагогікою, а нині й із комп'ютерною лінгвістикою є актуальними. Формування лінгводидактики потребує укладання термінологічного апарату, його стандартизації й чіткого дотримання культури використання термінів.

Теоретичною основою дослідження є накопичений досвід учених за такими напрямками:

- дослідження понять «термін», «терміносистема»; групи термінів за певними ознаками, функціонування терміносистеми певної галузі (Н. Андрейчук, Л. Боярова В. Винник, В. Жайворонок, В. Іващенко, А. Іленков, Т. Кияк, І. Кочан, Ю. Прадід, Л. Симоненко, Л. Полюга та ін.);
- обґрунтування специфіки лінгводидактичної термінології (Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Кучеренко, О. Кучерук, А. Нікітіна, Т. Окуневич, М. Пентилюк, Л. Рускуліс, Т. Симоненко, Г. Шелехова та ін.);
- вивчення особливостей формування й розвитку електронної лінгводидактики (І. Гайдаєнко, О. Іванова, В. Кухарський, О. Кучерук, О. Осередчук, Л. Рускуліс, Н. Семенів, Л. Скуратівський, Л. Хорунжа, Ю. Шепетько та ін.).

Проаналізовані наукові праці вчених створюють базис для розробки методики засвоєння лінгводидактичної термінології й електронної лінгводидактики на другому (магістерському) рівні вищої освіти, що

підтверджує актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи магістра ***«Теоретико-методична система засвоєння лінгводидактичної термінології на I (бакалаврському) та II (магістерському) рівні вищої освіти: порівняльний аспект».***

Мета кваліфікаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні й практичній розробці системи вправ опрацювання й засвоєння лінгводидактичної термінології та термінології електронної лінгводидактики.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується вирішити такі **завдання**:

1. З'ясувати поняття «термін» в лінгводидактичному просторі.
2. Схарактеризувати групи лінгводидактичних термінів.
3. Проаналізувати термінологію електронної лінгводидактики.
4. Здійснити аналіз освітніх програм першого (бакалаврського) й другого (магістерського) рівнів вищої освіти.
5. Проаналізувати освітні компоненти, в основі яких засвоєння лінгводидактичної термінології та термінології електронної лінгводидактики.
6. Розробити й обґрунтувати систему вправ лінгводидактичних термінів

Об'єктом дослідження є процес навчання студентів-філологів.

Предметом дослідження є методична система засвоєння лінгводидактичної термінології.

Для досягнення поставленої мети, реалізації визначених завдань дослідження використано такі **методи**:

- *теоретичні* – аналіз лінгвістичної й лінгводидактичної літератури з метою визначення теоретичного базису дослідження; класифікація й систематизація лексем;
- *емпіричні* – аналіз освітньої програми й робочих програм освітніх компонентів.

Наукова новизна. Систематизовано розвідки учених про поняття «термін» і «терміносистема»; з'ясовано групи термінів сучасної лінгводидактики; проаналізовано терміни електронної лінгводидактики; розроблено систему вправ, яка передбачає поетапне опрацювання й засвоєння лінгводидактичної термінології та термінів електронної лінгводидактики з урахуванням інтеграції освітніх компонентів, передбачених освітніми програмами для першого (бакалаврського) й другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

Практичне значення. Розроблено й запропоновано систему вправ для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані для викладання вибіркового освітнього компонента Українська лінгводидактика.

Апробація. Основні положення й результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри української мови, літератури та методики навчання Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Мета й завдання визначили таку **структуру роботи**: вступ, два розділи, висновки до кожного розділу й загальні висновки, список використаної літератури.

У вступі визначено тему, мету, актуальність, завдання дослідження, наукову новизну й практичне значення роботи.

У першому розділі «*Теоретичні основи дослідження лінгводидактичної термінології*» схарактеризовано місце термінів у системі лексики сучасної української літературної мови, види термінів і підходи до їх класифікації; види лінгводидактичних термінів; особливості формування терміносистеми електронної лінгводидактики.

У другому розділі «*Методична система засвоєння лінгводидактичної термінології здобувачами освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти*» проаналізовано освітню програму й робочі програми освітніх

компонентів, які передбачають опрацювання й засвоєння лінгводидактичної термінології; розроблено й запропоновано систему вправ, спрямовану на засвоєння української лінгводидактичної термінології та терміносистеми електронної лінгводидактики.

Теоретичний матеріал супроводжується 2 таблицями, 8 рисунками, 2 схемами.

У висновках подано узагальнені результати проведеного дослідження.

Список використаних джерел охоплює 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1. 1. Термін і термінологія в науковому просторі

Пріоритетним завданням підготовки майбутнього конкурентоспроможного філолога є засвоєння фахової термінології, оскільки, на думку К. Ткаченко, лексика майбутньої професії має чільне значення для «розвитку науки й техніки та здатна певною мірою визначати напрям для подальшого розроблення їхніх теоретичних положень» [78 с. 5]. Науковиця зацентровує, що така лексика покликана виражати, зберігати й передавати спеціальні поняття, забезпечуючи формулювання проблем і визначення подальших наукових знань [Там само, с. 5]. Засвоєння термінів і їх вибір із мовних джерел, за дослідженнями А. Іленкова, є досить тривалою й складною роботою. Однак, як наголошує автор, «успіхи останніх років у автоматизації обробки текстової інформації спонукали посилення діяльності в напрямку розроблення автоматизованих систем збирання термінів», які уможливлюють формування «бази термінологічних даних підвищеної складності, які містять інформацію не тільки про значення та впорядкування, але й адміністративні дані (час та особа що ввели дані), лексичні та граматичні дані, концептуальні дані та описові дані (де і наскільки часто вживаються)» [24, с 24].

Проблему формування терміносистеми розлого досліджують у сучасних наукових колах (Н. Андрейчук, Л. Боярова В. Винник, В. Жайворонок, В. Іващенко, А. Іленков, Т. Кияк, І. Кочан, Ю. Прадід, Л. Симоненко, Л. Полюга та ін.).

Універсальність сутності поняття «*термін*» зумовлює різнобічність його трактувань у сучасних лінгвістичних колах, що зумовлено різними підходами, точками зору, які науковці вкладають в нього.

Слово «термін» (з латини *terminus*) – «межа, кордон, кінець» [81, с. 536]. «Великий тлумачний словник української мови» фіксує, що термін – це «слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [8, с. 1444]. Звертаємося до розвідок А. Крижанівської, Л. Симоненко, Т. Панько та ін., які з'ясовують, що термін – це «одинаця мови, покликана виражати поняття науки, техніки та інших спеціальних галузей, яка є невід'ємною частиною лексичної системи природної мови, що сприяє виконанню її пізнавально-інформативної функції, пов'язаної з фіксуванням і збереженням нагромаджених людством знань» [31, с. 21]. О. Пономарів репрезентує таке тлумачення: «одинаця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам» [55, с. 91]. Нам імponує розуміння поняття «термін» Н. Філіпповою, яка вбачає в ньому «важливі елементи наукового апарату теорій і концепцій, які описують об'єкти різних галузей знань і діяльності, поряд з іншими знаковими засобами і номенклатурами, власними іменами, символами, індексами, формулами, схемами» [80, с. 3]. Термін, як зазначає К. Лесневська, «має специфічне термінологічне значення, яке відображає основні, ключові характеристики поняття на певному етапі розвитку науки і техніки» [38, с. 91].

Отже, аналіз наукових джерел демонструє, який зміст дослідники вкладають у поняття «термін», продемонструвавши це за допомогою рисунка 1:

Рис. 1. Лексикологічний аналіз поняття «термін»

Автори навчально-методичного посібника «Термінознавство» наголосили на своєрідності лексичної й граматичної структури термінів і запропонували низку підходів до визначення його:

1. Логіко-мовний, відповідно до якого термін є словом або виразом, що має чітке однозначне значення, використовується для опису конкретного об'єкта.
2. Когнітивний, за яким термін є особливою одиницею, що репрезентує певну когнітивну конструкцію, ментальну уяву.
3. Соціальний, де термін подається в контексті спілкування чи соціальної діяльності.
4. Семіотичний визначає термін як знак, що описує певний предмет [77, с. 8].

Виходячи з таких міркувань учених щодо поняття «термін», з'ясовуємо, що *термінологія* – це «сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та

втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини» [73, с. 3]; «наука, яка вивчає спеціальну, фахову лексику з точки зору її типології, походження, форми, змісту та функціонування, а також використання, впорядкування та творення» [82, с. 11]. Нам імponує думка Л. Лисиченко про те, що «термінологія формується поступово, разом із відповідною галуззю знань і системою її понять, і не виступає закінченою системою; про терміносистему ж говорять лише тоді, коли система понять відповідної галузі вже склалася, а її термінологія пройшла етапи впорядкування, унормування, лексикографічної обробки» [39, с. 33].

Д. Фурт, Л. Дмитрук визначають п'ять підходів до проблеми впорядкування української термінології, які ми репрезентуємо на рисунку 2.

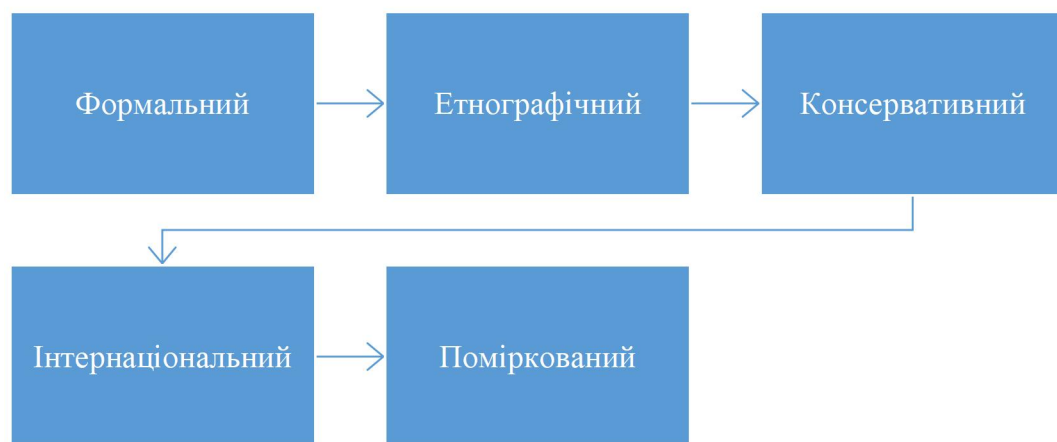

Рис. 2. Підходи до впорядкування української термінології

I. Формальний – кількісні дані про видання словників, у т. ч. заміна російськомовних.

II Етнографічний – базується на відродженні національної термінології, тобто повернення до власне українських термінів, що побутували в минулому столітті.

III. Консервативний відстоює ідею збереження української науково-технічної термінології, зафіксованої у радянський період.

IV. Інтернаціональний – масове введення запозичень із західноєвропейських мов (велика кількість з англійської та німецької).

V. Поміркований – укладання української науково-технічної термінології, ураховуючи історичні, національні, інтернаціональні й політичні чинники з виробленням її оптимального варіанту [82, с. 11].

Учені наголошують, що системного характеру термінам надають типи зв'язку:

- логічні, які є між усіма поняттями певної науки;
- мовні, бо термінам властиві всі зв'язки, характерні для загальноживаних слів (антонімічні, синонімічні, полісемічні, граматичні та ін.) [Там само, с. 19].

Усебічний аналіз наукових джерел дозволив нам виокремити низку специфічних ознак термінів, які ми демонструємо на рисунку 3:

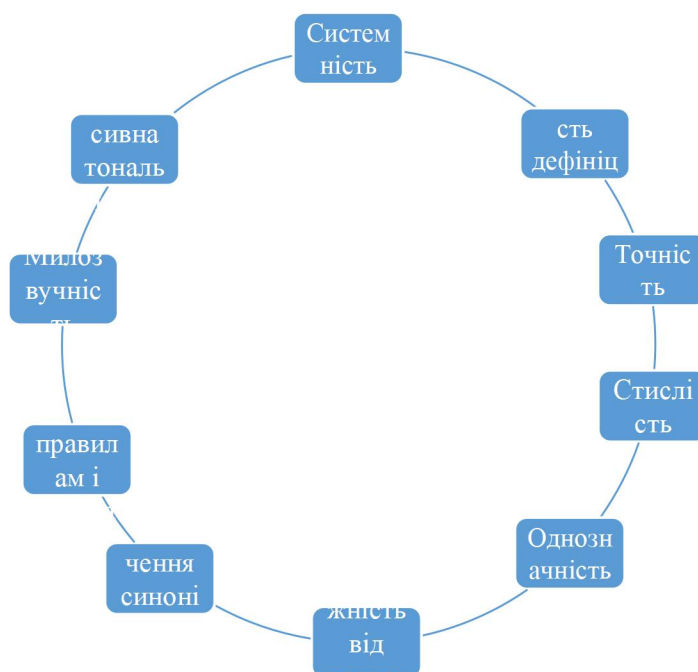

Рис. 3 Специфічні ознаки термінів

1. Системність, бо кожен термін є складником певної терміносистеми, де має своє особливе значення.
2. Наявність дефініції, тобто визначення, передаючи якомога точно поняття, яке він означає.
3. Точність. Якщо термін незрозумілий, описово характеризує певне явище, виникають непорозуміння.
4. Стислість, що забезпечує комфорт користування терміном, який репрезентується одним словом.
5. Однозначність, що зумовлено їхнім призначенням (якщо мова йде про терміни в межах однієї терміносистеми).
6. Незалежність від контексту.
7. Виключено використання синонімів, що допоможе уникнути непорозуміння.
8. Відповідність правилам й існуючим у мові формам.
8. Відповідність правилам і нормам певної мови.
9. Експресивна нейтральність, тобто нехарактерним є емоційно-експресивне забарвлення.
10. Милозвучність [55; 58; 82].

Урахування перелічених вимог до утворення термінів забезпечить їх високу функційність, зрозумілість у колах фахівців певних професій.

Науковці констатують, що немає чіткої межі між термінами й загальноживаними словами, оскільки вони є частиною тлумачного словника й повним обсягом засвоєні сучасною українською літературною мовою; вони є продуктом, що репрезентує систему, яка вже вивчена дослідниками; кожне слово-нетермін уточнює певне наукове знання; потенційно кожне слово є терміном; несправедливим вважається протиставлення слова-терміна й слова-нетерміна [31; 55; 82].

Зазначимо, що думки науковці про можливість використання слів-синонімів у наукових текстах дуже різняться. Л. Булаховський стверджує, що словам властива заміна в контексті іншими близькими за значенням словами, коли відмінність непомітна [7, с. 32]. І. М'ягkota доводить думку про те, що «різноманітність підходів до вивчення синонімії зумовлює використання таких термінів для позначення цього явища: синонімія, дублетність, варіантність, еквівалентність, синонімічні терміни, синонімні терміни, синонімічні відношення, терміни-синоніми, термінологічні синоніми тощо. Основними критеріями виділення синонімів є тотожність чи близькість семного складу, а також здатність чи нездатність до взаємозамінності в певному контексті» [41, с. 130].

На імponує думка, В. Турчин про те, що оскільки синонімія є явищем загальномовним, то й відривати її від терміносистеми недоречно [79, с. 62]. Суголосною є думка Т. Михайленко про те, що «майже всі вітчизняні та зарубіжні мовознавці визнають природність і неминучість синонімічних відношень між термінами як вияв загальномовних процесів, проте залишаються дискусійними деякі проблеми: з'ясування меж термінологічної синонімії, визначення критеріїв синонімічності в термінології, роль термінів-синонімів, особливості фіксації синонімічних термінів у словниках» [44, с. 24].

У руслі нашого дослідження цікавими є розвідки М. Паєвської, яка, спираючись на студіювання Н. Русової, вказує на місце функціонування синонімів, зокрема:

- абсолютні синоніми (лінгвістика – мовознавство);
- синоніми на позначення родо-видових понять (вивчення, дослідження, студіювання);
- терміни, що перетинаються в обсязі (аналогія, подібність, схожість) [49].

І. Кочан пропонує декілька видів термінів-синонімів, до яких уналежнює:

1. Одноструктурні синоніми:

- терміни-варіанти (дослідження – вивчення);
- терміни, що є різнокореневими відповідниками (зміщення – зрушення);
- терміни, що різняться за походженням (тотожний – рівний).

2. Різноструктурні синоніми:

- варіанти (реорганізація – зміна структури);
- дублети: лінгвістика тексту, лінгвістичний аналіз тексту.

2.Різноструктурні синоніми:

а)варіанти: реінтеграція (reintegration) – повторна інтеграція;

б)дублети: текстова лінгвістика(text-linguistics) – лінгвістика тексту [30, с. 33].

Зупинимося також на розвідка Б. Кобрин, Р. Головіна. Науковці репрезентують три групи термінологічних синонімів:

I. Терміни-дублети (опис – дескриптивний).

II. Терміни – синтаксичні синоніми (слово – словосполучення, словосполучення – словосполучення, слово – речення).

III. Дефініційні синоніми (лексикографія – укладання словників).

Погоджуємося з такими думками науковців, адже специфіка термінів-синонімів у іншій природі й виконанні інших функцій у порівнянні з загальноновживаною лексикою є продуктивною.

Зазначимо, що в науковій літературі є декілька класифікацій термінів, які ми продемонструємо в таблиці:

Таблиця 1

Класифікації термінів

Науковці	Групи термінів
Б. Головін, Р. Кобрин	терміни науки; терміни техніки й виробництва; управлінські терміни; терміни культури та спорту;

В. Русанівський	наукова термінологія; суспільно-політична термінологія; суспільно-економічна термінологія; юридична термінологія
«Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія»	термінологія суспільно-політичної (економічна, філософська, юридична, дипломатична, логічна, психологічна, педагогічна, фінансова, офіційно-ділова історична,); термінологічна лексика (термінологія літературознавча та лінгвістична; термінологія мистецька й мистецтвознавча (кіномистецька, театральна, музична, архітектурна, образотворчого мистецтва); фізико-математична, геолого-географічна природнича, технічна термінологія; технічна (металургійна, гірнична, машинобудівна, гідротехнічна, електротехнічна, зварювальна, сільськогосподарська; медична; радіотехнічна термінологія; спортивна; військова; авіаційна та ін.
«Термінологія»	1. За сферою застосування: технічна, медична, юридична, фінансова. 2. За походженням: наукові терміни, загальновживані терміни, 3. За ступенем спеціалізації: основні терміни, спеціальні терміни, 4. За структурою: односкладові, багатоскладові.

	5. За морфологічною будовою: прості, похідні. 6. За походженням: національні, міжнародні терміни. 7. За рівнем абстракції: конкретні, абстрактні. 8. За ступенем новизни: класичні й сучасні терміни.
--	--

Цікавими, на нашу думку, є дослідження К. Лесневської щодо магістральних критеріїв, в основі яких – організація та класифікація цих термінів у відповідні групи:

1. Семантичний критерій – класифікація за значенням й функційним призначенням терміна.
2. Функційний критерій – з'ясовує роль термінів у процесі виконання певних завдань.
3. Морфологічний критерій розглядає будову терміна.
4. Етимологічний критерій з'ясовує шляхи походження терміна.
5. Синтаксичний критерій – визначає синтаксичну роль терміна в текстах чи інструкціях
6. Критерій частотності – частота вживання того чи того терміна в професійних текстах.
7. Когнітивний критерій передбачає осмислення й сприйняття терміна [38, с. 94]

Проведені дослідження демонструють, що терміни загалом можна поділити на три групи:

I. Загальновживані (загальнонаукові) – широка сфера використання (практично в усіх галузях), вони прості й доступні.

II. Міжгалузеві – слова, що представляють науку й техніку, використовуються у віддалених чи споріднених галузях.

III. Вузькоспеціальні – функціують виключно в певній вузькій сфері.

Результатом узаємодії різних терміносистем є запозичення терміна, тобто одиниці однієї терміносистеми стають складником іншої. З одного боку, вони не змінюються й не переосмислюються, а з іншого – змінюються й переосмислюються повністю згідно з вимогами терміносистеми. Якщо ж терміни запозичуються з іншої науки, вони переосмислюються семантично, тобто відбувається нейтралізація його а контексті. Вихідний термін наче «відмирає», даючи місце новій текстовій якості [5; 58; 82].

Р. Білоусова наголошує на індивідуальності кожного терміна, що виражається в його фонетико-граматичній особливості та специфіці відтворення в усному й писемному мовленні. Однак, як зауважує науковиця, «вони можуть позначати однотипні поняття, які можна об'єднати в певні лексико-семантичні групи, що свідчить про елемент системності тих чи тих наукових понять. Коли говорять про системність термінів, то мають на увазі передусім поняттєві або смислові, семантичні взаємини між ними» [4, с. 149].

Отже, мова йде про укладання терміносистеми певної галузі. М. Вус, досліджуючи особливості розвитку терміносистем галузі, вказує на протилежні тенденції, де «суть першої полягає в прагненні до стислості, економії мовних засобів, що зумовлює утворення термінів-слів і термінів-скорочень, ...а друга тенденція виявляється в семантичній регулярності, тобто у відображенні в структурі-терміна родо-видових відношень, унаслідок чого виникають терміні-складні слова і терміни-словосполучення» [10, с. 43].

Сукупність термінів становить терміносистему галузі (галузева термінологія). В. Бялик, Ю. Попович визначають терміносистему як впорядковану «множинність термінів із зафіксованими зв'язками між ними, що відображають зв'язки між термінованими поняттями, наголошуючи, що «терміносистема репрезентує фрагмент «наукової картини світу», характеризується такими рисами, як впорядкованість, відносна повнота та

точність у позначенні наукових, технічних, професійних понять певної сфери» [56, с. 206]. Л. Лисиченко вважає, що це «результат свідомого втручання науковців у корпус термінів, які склалися стихійно в певній сфері знань чи професійній діяльності» [39, с. 34]; автори навчально-методичного посібника «Термінологія» наголошують, що це «система термінів, яка використовується в певній галузі знань або професійній сфері для передачі специфічних понять, процесів, об'єктів або явищ» [77, с. 9].

Ю. Попович доводить, що формування терміносистеми відбувається тоді, коли визначено об'єкт і предмет наукової теорії, бо «під час формування теорії, що описує цю сферу, або конструюється її терміносистема, або впорядковуються термінології, що склалися стихійно на початку формування теорії, перетворюючись на терміносистему в результаті уніфікації термінологічних варіантів, досягнення мінімального ступеня їх варіативності (напр., свідомому скороченні чи усуненні синонімії, багатозначності), впорядкування, унормування, лексикографічної обробки терміноодиниць» [56, с. 209]. Таку ж думку доводить Р. Білоусова, яка наголошує, що «утвердження терміна в науці є фактом усвідомлення предмета вивчення, оскільки термін стає словесною оболонкою сприйняття суті» [4].

Фіксуванням терміносистеми кожної галузі займається термінографія, основною метою якої є розробка й укладання глосаріїв, збирання, систематизація й класифікація термінів, розробка й створення «термінологічних баз даних, словників та інших ресурсів, які містять терміни та їх відповідність урізних мовах [77].

У сучасній лінгводидактиці [43; 59] всі терміни поділено на групи, які ми продемонстрували в схемі 1:

Класифікація лінгводидактичних термінів

Терміни, які уналежнені до педагогіки (дидактика) й лінгводидактики становлять групу дидактико-методичних понять; власне методичними термінами є специфічні підходи, закономірності, принципи, методи й прийоми навчання; номінації засобів навчання теж є симбіозом дидактики й лінгводидактики.

Н. Бородіна з'ясовує функціонування психолого-дидактичних термінів, бо навчання мови без урахування психічних чинників є неможливим, й етнолінгвістичних, які визначені «впливом народної педагогіки на лінгводидактику (рідна мова, етнічно-зорієнтована мовна особистість, українознавчий підхід до навчання мови тощо) [6].

Учена наголошуючи, що всі терміни утворені шляхом «семантичного звуження чи розширення старого, загальновживаного слова, афіксації, синтаксичного сполучення двох або більше слів, запозичення, ... а кожен термін утворюється на основі лексичної бази сучасної української літературної мови або запозичується з інших мов», групує лінгводидактичні терміни за кількома ознаками:

- *за походженням*: терміни, що перейшли з загальнонародної мови; утворені на ґрунті власне української лексики з використанням словотвірних моделей та іншомовних компонентів, що наявні в них; терміни іншомовного походження; інтернаціоналізми;
- *за будовою*: терміни-слова, терміни-словосполучення;
- *за часом виникнення*: традиційні та інноваційні;
- *від змісту навчального матеріалу*: загальнодидактичні й специфічні [Там само].

Проведені студіювання дозволяють констатувати, що терміносистема сучасної лінгводидактики є складною та різномірною. Її основу складають джерела виникнення терміна, тісні зв'язки з іншими науками, зокрема сучасною українською літературною мовою та педагогікою.

1. 2. Класифікація лінгводидактичної термінології: групи термінів за сферою застосування

В основу нашого дослідження взято класифікацію поділу термінів за сферою застосування, відповідно виокремлюємо такі лінгводидактичні терміни: підходи до навчання мови – закономірності до навчання мови – принципи до навчання мови – методи навчання мови – прийоми навчання мови, які продемонструємо на рисунку 4:

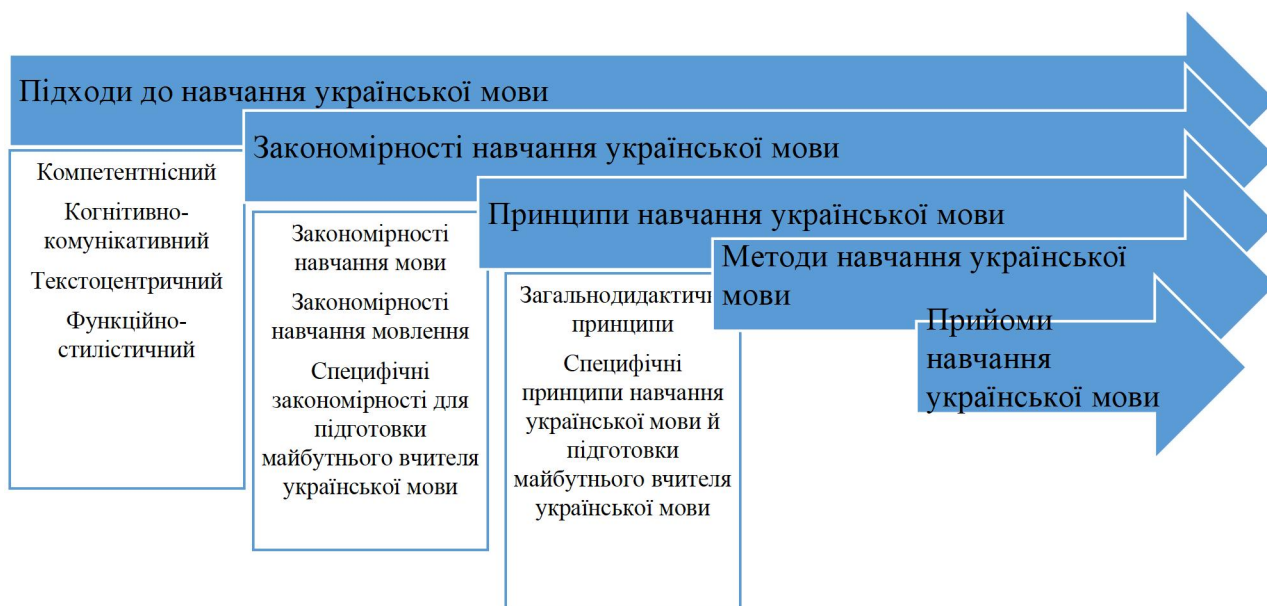

Рис. 4. Система лінгводидактичних термінів

Підхід до навчання мови М. Пентилюк визначає як «вихідні наукові позиції проєктування й моделювання змісту й методики освітнього процесу, особливості діяльності викладача і студента. Він є стратегічним напрямом, що визначає компоненти системи навчання мови: його цілі, завдання, зміст і структуру, шляхи і способи реалізації їх» [50, с. 44].

Компетентнісний підхід характеризує студента як суб'єкта освітньої діяльності, вибудовується на особистісно орієнтованому навчанні, вимагаючи суб'єктивного погляду щодо здобувача вищої освіти [25, с. 66]. Нам імпонують дослідження Т. Груби, Є. Морожан, які зацентровують, що «компетентнісний підхід спрямований на формування особистісних якостей, організаторських здібностей, уміння приймати рішення і брати на себе відповідальність, володіння необхідними комунікативними якостями, здатності оцінювати соціальні процеси, визначати місце й роль у них своєї діяльності, знаходити

шляхи її вдосконалення» [19]. Усебічно досліджено магістральні положення компетентнісного підходу в працях Н. Голуб, яка з'ясовує такі його положення: чільне покликання освіти – навчити особистість самостійно розв'язувати проблеми в різноманітних видах і сферах діяльності; створення умов для формування навичок самостійного вирішення проблем; аналіз рівнів особистих досягнень студентів визначається оцінюванням освітніх результатів [14, с. 28].

Нам імпонують думки авторів посібника «Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі», які на основі аналізу педагогіко-методичних праць з'ясовують, що саме життя на перший план висуває необхідність врахування компетентнісного підходу до освіти; знання й уміння спрямовуються на розв'язання практичних завдань; як ключові, так і предметні компетентності формуються під час навчання, соціальної узаємодії, а в їх основі – досвід активної людини; означені компетентності здобувачі освіти набувають під час отримання освіти; дидактико-методичне забезпечення компетентнісного підходу знаходиться в постійному розробленні [26, с. 4].

Суголосною вважається нам думка Н. Голуб, яка наголошує, що «суть компетентнісного підходу полягає у формуванні не тільки традиційних знань, умінь і навичок, а передусім у визначенні переліку корисних знань і набутті досвіду, готовності й здатності застосування їх у навчальній діяльності й за її межами» [15]. Учена вважає, що з позицій компетентнісного підходу рівень освіченості здобувача освіти можна схарактеризувати за його здатністю «розв'язувати проблеми різної складності на основі здобутих знань, володіти способами діяльності, що дають змогу ці знання застосовувати на практиці» [Там само]. Спираючись на такі розвідки Н. Голуб, Т. Груба та Є. Морожан з'ясовують, що компетентнісний підхід «спрямований на формування особистісних якостей, організаторських здібностей, уміння приймати рішення і брати на себе відповідальність, володіння необхідними комунікативними

якостями, здатності оцінювати соціальні процеси, визначати місце й роль у них своєї діяльності, знаходити шляхи її вдосконалення» [19].

Отже, компетентнісний перехід зміщує акцент зі знань, умінь та навичок на формування в здобувачів освіти практично діяти, співпрацювати й застосовувати отримані знання в різноманітних ситуаціях.

Одне з пріоритетних місць в системі підходів до навчання мови посідає *когнітивно-комунікативний підхід*. Уперше про його урахування заявила М. Пентилюк, яка зацентровує, що він «передбачає використання різних способів засвоєння мовних одиниць, посилення практичної спрямованості змісту шкільного курсу української мови, інтелектуального розвитку мовної особистості, переакцентацію мети мовної освіти з лінгвістичної на комунікативну компетентність і надання пріоритету формування в учнів умінь спілкуватися в різних сферах суспільного життя» [75, с. 110]. О. Зуброва з'ясовує, що «когнітивно-комунікативний підхід до навчання мови є результатом вдалого поєднання двох провідних підходів, кожен із яких має високий потенціал і широкі можливості для досягнення поставлених цілей навчання [22, с. 7]. Дослідниця звертає увагу, що когнітивна складова – це активна мовленнєва діяльність, яка реалізується через моделювання реальних ситуацій, а когнітивна – це індивідуальні пізнавальні потреби здобувача освіти. Нам імponує думка Л. Рускуліс, яка наголошує, що в основі когнітивно-комунікативного підходу є базові поняття когнітивної (мовна картина світу, символ, концепт) та комунікативної (міжкультурна комунікація, категорії організації мовного коду та ін.) лінгвістики, що «становлять теоретичне підґрунтя аналізованого методичного явища» [60].

Уважаємо, що зреалізувати когнітивно-комунікативний підхід можливо тільки за допомогою тексту, тобто з урахуванням *текстоцентричного підходу* до навчання мови, який, як вважає Л. Галаєвська, «є одним із «наймолодших» у лінгводидактичній науці, тому серед науковців немає одностайності і щодо його

назви (як синоніми вживають «тестоцентричний», «текстоорієнтований», «текстотворчий», «текстовий») [12]. Однак, спираючись на розвідки С. Горобець, послуговуємося поняттям «тестоцентричний підхід», оскільки воно «за семантичним наповненням та дидактичним аспектом найбільш повно віддзеркалює концептуальну засаду в організації освітнього процесу майбутніх учителів української мови та літератури» [16]. Як зазначають М. Пентилюк, Т. Окуневич, С. Мунтян, підхід «зумовлює осмислення тексту як продукту мовлення, в якому функціують усі мовні одиниці і який репрезентує єдність мовної, мовленнєвої і комунікативної компетентностей мовця – особистості, що його творить і продукує» [50]. На думку дослідниць, підхід уможлиблює формування навичок висловлювати власні думки точно й доречно, удосконалення вмінь використовувати різноманітні моделі спілкування, розвиток культури мовлення, зокрема дискусувати, формування мовленнєвої компетентності. М. Пентилюк зацентровує, що підхід «орієнтує викладача на текстову основу занять, на використання текстів для засвоєння всіх рівнів мовної системи» [52, с. 85]. Отже, в основі testoцентричного підходу є мовна й мовленнєва, а також правописна компетентності, а його реалізація – це процес репрезентації узаємозв'язку мовних явищ, формування міцних знань про мовну систему сучасної української мови.

Уважаємо за необхідне схарактеризувати особливості *функційно-стилістичного підходу* до навчання мови, реалізація якого відбувається теж з урахуванням testoцентричного підходу, і який уперше в лінгводидактиці схарактеризувала М. Пентилюк. Науковиця стверджує, що підхід збільшує пізнавальну діяльність здобувачів освіти, впливаючи на системні відношення «мова – мовлення», адже мова – «єдина для всіх її носіїв сукупність комунікативних засобів, що використовуються як знаряддя спілкування, а мовлення – це «мова в дії, наслідок вираження тими чи іншими мовними засобами конкретних думок, почуттів» [51]. Такої ж думки дотримується

І. Кучеренко, яка заявляє, що функційно-стилістичний підхід забезпечує «Реалізацію важливої навчальної цілі – сформувати знання про стилістичні функції, можливості реалізації мовних одиниць і розвивати вміння доречно використовувати мовні засоби, забезпечити практичне оволодіння усним і писемним мовленням учнями з урахуванням ситуації спілкування [33, с. 106].

Отже, підходи до навчання мови – є основоположними засадами лінгводидактики, що визначають систему закономірностей, принципів, методів та прийомів навчання.

Закономірність – «об’єктивний і суб’єктивний зв’язок між педагогічними явищами, коли зміна одних явищ зумовлює відповідні зміни інших» [70, с. 355]; «об’єктивно існуючий, постійно діючий та необхідний взаємозв’язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їхньої внутрішньої природи, сутності» [43, с. 243]. Аналіз наукової літератури переконує, що закономірності до навчання мови є базисними законами, тісно взаємодіють між собою, а процес навчання спрямовують на всебічний розвиток особистості.

У сучасній лінгводидактиці (Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, І. Кучеренко, М. Пентилюк, Л. Рускуліс, Т. Симоненко, Г. Шелехова та ін.) визначено дві групи закономірностей:

І. Закономірності навчання мови як «взаємозв’язок між лінгвістичною теорією та мовленнєвою практикою, залежність результатів навчання й засвоєння мови від потенціалу мовленнєвого середовища, створюваного в процесі навчання й повсякденному житті» [Там само, с. 30-31].

ІІ. Закономірності засвоєння мовлення як «об’єктивно існуючі зв’язки результатів засвоєння мовлення від ступеня розвитку мовотворчої системи людини, її окремих органів» [Там само, с. 30-31].

Поступ сучасної науки дозволяє схарактеризувати й інноваційні закономірності до навчання мови. Зокрема Л. Рускуліс з огляду на підготовку майбутнього вчителя української мови пропонує: відповідність мовознавчої

освіти соціальним запитам; системне засвоєння лінгвістичного матеріалу; вивчення рівнів української мови й дисциплін мовознавчого циклу з погляду на активну мовленнєву діяльність; поєднання традиційних й інноваційних методів, прийомів, засобів і форм навчання; врахування національно-когнітивної сили української мови [60, с. 99]. І. Кучеренко репрезентує власну систему, до якої уналежнює: «відповідність змісту навчання діючим соціально-освітнім вимогам і сучасним науковим пошукам; узаємозалежність лінгводидактичних компонентів; зв'язок мислення й мови; розуміння семантичних значень і відтінків значень одиниць мови; реалізація практичної спрямованості мови; засвоєння мовних норм; тісний узаємозв'язок усної та писемної форм мовлення; розвиток мовного чуття і природного дару спілкування» [34, с.49-50]. Повністю погоджуємося з О. Горошкіною, яка наголошує, що в «сучасних умовах пріоритетними стають такі закономірності, як залежність відбору змісту навчання української мови, а відтак і форм, методів, засобів навчання від соціально-економічного розвитку людства, соціокультурних умов, у яких перебувають суб'єкти освітнього процесу, а також урахування їхніх типологічних особливостей» [13, с. 26].

Отже, закономірності навчання мови й мовлення закладають міцне підґрунтя для підготовки висококваліфікованого фахівця, майбутнього вчителя української мови.

Узаємозалежність між закономірностями навчання та його метою репрезентують принципи навчання, які науковці визначають як визначену систему «вихідних, основних дидактичних вимог, установок до процесу навчання, виконання яких забезпечує ефективність практичної діяльності» [37, с. 103]; «провідні концептуальні положення, що визначають зміст, організаційні форми й методи навчального процесу відповідно до його мети й закономірностей» [57, с. 31]; «вихідні положення функційно-технологічної

організації навчання, основні вимоги до теорії й практики, методологічні орієнтири технології сучасного уроку» [34, с. 14].

Систему лінгводидактичних термінів розлого схарактеризували сучасні науковці. Зокрема, О. Горошкіна визначає: принцип мотиваційного забезпечення освітнього процесу, текстоцентричний принцип, принцип ціннісного орієнтування, принцип життєвої доцільності й дієвості знань, спрямування навчання на всебічний і гармонійний розвиток, принцип співробітництва і взаємної підтримки, принцип індивідуалізації, принцип органічної єдності людини, мовлення і процесу навчання [13, с. 27-28]. Т. Донченко виокреслює систему, до якої уналежнює: принцип використання лінгвістичного аналізу тексту під час вивчення мовних одиниць усіх рівнів мовної системи; принцип вивчення мовних одиниць на основі аналізу тексту в єдності змісту і форми; принцип зумовленості основного напрямку у вивченні рідної мови її комунікативною функцією в усіх її проявах; принцип пріоритетного використання як дидактичного матеріалу до заняття художніх текстів; принцип функційного підходу до вивчення мовних одиниць; принцип взаємозв'язку засвоєння теорії й функціонування мовних одиниць у мовленні; функційно-стилістичний принцип вивчення мови; принцип взаємозв'язку окремих рівнів мови; принцип тісного взаємозв'язку в засвоєнні мовних і мовленнєвих знань, формуванні навчально-мовних, правописних і мовленнєвих умінь, принцип усвідомлення естетичної функції української мови [21, с. 3]. Уважаємо за необхідне звернутися й до класифікації Л. Рускуліс, яка з огляду на підготовку майбутнього вчителя української мови з'ясовує важливість урахування таких принципів навчання: взаємозв'язку у вивченні мовознавчих дисциплін; оперування лінгвістичною термінологією; компаративного аналізу мовних одиниць; системного впровадження ІКТ [60, с. 98].

Отже, принципи становлять певну лінгводидактичну систему, а їх урахування – досягнення високого результату навчання.

На основі підходів, закономірностей, принципів навчання української мови відбувається вибір методів навчання (О. Біляєв, О. Горошкіна, Н. Голуб, С. Караман, О. Копусь, В. Мельничайко, М. Пентиліук, А. Передрій, Л. Рожило, Т. Симоненко та ін.). О. Кучерук визначає метод навчання як основну категорію «методики навчання в будь-якій галузі освіти ... спосіб досягнення навчальної мети, який передбачає єдність навчальної діяльності вчителя й учнів» [35, с. 11]. Нам імponує думка М. Пентиліук, яка вказує, що це «упорядковані способи взаємопов'язаної взаємодії вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань, реалізацію вимог чинних навчальних програм» [75, с. 144]. Повністю погоджуємося й із міркуваннями О. Копусь, яка вбачає в методах «складну педагогічну категорію, завдяки якій реалізуються всі функції навчання {...}; багатоаспектне явище, що забезпечує розвиток методологій, нових освітніх технологій будь-якої галузі та напрямів одержання знань» [29, с. 272]. Інноваційним із погляду підготовки майбутніх учителів української мови є погляд на метод навчання Л. Рускуліс, яка визначає його як «спосіб узаємоузгодженої співпраці викладача й студента з вивчення мовознавчих дисциплін у сучасному інноваційно-інформаційному освітньому просторі, спрямований на формування ЛК» [61, с. 224].

Постійні пошуки науковців щодо удосконалення процесу навчання призводить до обґрунтування інноваційних методів навчання, окрім того, «стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, модернізація змісту освіти, її компетентнізація в контексті сучасних і прийдешніх глобальних викликів зумовили потребу увідповіднити й педагогічний інструментарій, основу якого становлять методи навчання» [18].

Проаналізовані групи методів представимо в таблиці 2.

Таблиця 2

Класифікація методів навчання

Автор	Групи методів
О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Пентилук, А. Передрій, Л. Рожило	за способом взаємодії вчителя та учня: методи усного викладу матеріалу (розповідь, пояснення), бесіди, спостереження над мовою, роботи з підручником, вправ, проблемного навчання
Л. Рожило	1) методи вивчення теоретичного матеріалу 2) методи вироблення мовних умінь (зв'язний виклад учителя (розповідь, пояснення, шкільна лекція), бесіду, роботу з підручником, спостереження й аналіз мовних явищ, метод вправ, програмоване навчання)
Т. Донченко	організація цілеспрямованої діяльності учнів; організація самостійного вивчення навчального матеріалу; організація самостійного осмислення навчального матеріалу; організація відтворення вивченого матеріалу; організація операційної діяльності; організація процесів сприймання й відтворення навчального матеріалу
О. Кучерук	1) методи формування мовної компетентності 2) методи формування мовленнєвої текстової компетентності 3) методи формування комунікативної компетентності

Кожен із репрезентованих методів розглядає шляхи тісної взаємодії вчителя й учня та має право на існування.

Однак мусимо звернути увагу й на функціонування інноваційних методів навчання, які сьогодні представлено в лінгводидактиці. Повністю погоджуємося з думкою І. Зозулі, Ю. Поздрань, Л. Франчук, які заявляють, що «Сьогодні склалися сприятливі умови для використання інноваційних технологій навчання (методи активного навчання, інтерактивні методи), оскільки вони значно поліпшують запам'ятовування матеріалу, сприяють його ідентифікації і цілеспрямованій практичній реалізації» [54]. Л. Мельник наголошує, що «сутність інтерактивного навчання полягає у тому, що студент набуває знань і вмінь як у ході скерованої викладачем взаємодії з іншими студентами під час сумісної мовленнєвої розумової діяльності, так і в процесі самостійної творчої та пошукової діяльності, націлених на розв'язання проблемних ситуацій» [43, с. 87]. Магістральною метою інтерактивного навчання, як засвідчують наукові розвідки, є репрезентація для здобувачів освіти реального життя й позиції громадянина, формування особистості, яка здатна й прагне самореалізуватися, шляхом реалізації себе й власних амбіційних запитів і потреб, збільшення обсягу засвоєної інформації.

Одну з провідних ролей повинно зайняти проєктне навчання, яке, як вважає О. Власюк, є комплексним способом навчання, що «являє собою сукупність навчально-пізнавальних дій, які дають змогу розв'язати певну проблему на основі творчого пошуку учнів, і передбачає презентацію одержаних результатів у вигляді конкретного навчального продукту, власне, проєкту» [9, с. 125]. Про формування необхідних навичок, які викликані життєвими ситуаціями, наголошує О. Горошкіна [17, с. 301]. Нам імponує думка Л. Рускуліс про те, що в «результаті його впровадження відбувається стимулювання зацікавленості майбутніх учителів української мови до засвоєння мовознавчих дисциплін, а отримані теоретичні знання переносяться в

координати формування практичних навичок на основі створення педагогічних ситуацій» [61, с. 247]. Переконаємося у важливості впровадження методів проєктів, оскільки їх використання вимагає й опрацювання великого масиву наукової літератури, формулювання гіпотези, її доведення чи спростування, вміння вибудовувати систему висновків.

Популярним, на нашу думку, у вищій школі є метод кейсу, який сприяє розвитку вмінь спілкуватися й налагодженню стосунків у колективі, бо, як наголошує Л. Козак, «Сутність кейс-методу полягає в самостійній пізнавальній діяльності студентів у штучно створеному професійному середовищі, яке дає можливість поєднати теоретичну підготовку і практичні вміння, необхідні для творчої діяльності у професійній сфері» [25, с. 154]. Метод дозволяє сформулювати проблему, яка повинна бути практично зорієнтованою, спрямовувати її на співробітництво, що репрезентовано в студентських групах, навчити бачити власні помилки, швидко на них реагувати й знайти шляхи корекції.

Складниками методів навчання мови є прийоми, які в лінгводидактиці поділено на загальнодидактичні (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, конкретизація, узагальнення, індукція, дедукція та ін.) й специфічні (фонетичний, лексикологічний, морфемний, словотворчий, морфологічний, синтаксичний та стилістичний мовні розбори [44; 59]. Ґрунтуючись на розвідка науковців, виокремлюємо такі групи прийомів:

1. Розбір: фонетичний (фонематичний, орфоепічний); спостереження й аналіз за звуковим складом мови; розрізнення звуків мови; спостереження й аналіз артикуляції звуків мови; з'ясування ритміки слова, структури складу; аналіз інтонаційного оформлення тексту (вивчення фонетики, фонології, орфоєпії).

2. Лексико-семантичний, -стилістичний та етимологічний аналізи; лексичний розбір слова; пояснення значень слів; з'ясування функцій термінологічної лексики; робота зі словниками (вивчення лексики).
3. Дослідження структури, семантики значущих частин слова; спостереження за способом творення слів; виокремлення морфем у структурі слова; одночасне використання словотвірного й морфемного аналізу (граматика, морфеміка).
4. Морфологічний розбір слова; розрізнення однакових слів, що відносяться до різних частин мови; спостереження над функціонуванням однакових морфологічних форм (з'ясування пріоритетних питань морфології).
5. Синтаксичний розбір; реконструювання й редагування речень, їх складання й поширення; введення й видалення певних компонентів речень (синтаксичні засади навчання мови).
6. Орфографічний і пунктуаційний розбір; розрізнення орфограм (буквенні й небуквенні), пунктограм; опрацювання деформованого тексту; поділ тексту на частини (вивчення орфографії та пунктуації).
7. Визначення у тих чи тих мовних категоріях стилістичних особливостей; стилістичний експеримент; стилістичне редагування й конструювання в певному стилі тексту; стилістичний аналіз (вивчення стилістики).

Схарактеризовані специфічні прийоми навчання, є компонентами методів навчання й сприяють якісній їх реалізації.

Отже, з'ясування лінгводидактичної термінології уможливорює отримання глибоких знань про мову й методику навчання її, формує мовно-методичну компетентність майбутнього вчителя української мови, допомагає усвідомити складні мовні аспекти й забезпечити точний виклад матеріалу в навчально-методичних розвідках.

1. 3. Специфіка формування термінології електронної лінгводидактики

Нам імпонує думка І. Хижняк, яка з'ясовує, що «Електронна лінгвометодика як інноваційна галузь методичної науки, що досліджує теоретичні та практичні аспекти застосування електронних засобів у навчанні мови й лінгвометодики» [83, с. 317]. Л. Байдак зазначає, що це «міждисциплінарна галузь, яка тісно пов'язана з розвитком інформаційних технологій, прикладною та математичною лінгвістикою, розробками у сфері штучного інтелекту, дизайну комп'ютерних програм, теорією та практикою комп'ютерного навчання» [2, с. 13]. Таку ж думку висловлює В. Бадер зацентровуючи, що це наука, яка «об'єднує лінгвістичні, дидактичні, методичні й інформаційні компоненти в єдину систему, а також досліджує особливості й закономірності розвитку процесу навчання мови в нових умовах інформаційного суспільства» [1, с. 47]. О. Шумський стверджує, що електронна лінгводидактика є комплексною програмною інформаційною системою, «яка забезпечує реалізацію широкого спектру дидактичних можливостей інформаційних технологій на всіх етапах процесу навчання, а саме: постановка навчальних завдань, наочне представлення навчального матеріалу, організація навчальної діяльності, автоматизація контролю та корекції знань, окреслення напрямів для самостійного опрацювання навчального матеріалу» [86, с. 236].

Аналіз таких думок науковців дозволяє стверджувати, що термінологічна система електронної лінгводидактики базується на розвитку термінології комп'ютерної та лінгвістичної галузей, зокрема «комп'ютерна лінгвістика», «електронні словники», «електронний підручник» та ін. Окрім того, до загального вжитку викладачів і студентів входить поняття «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ), бо, як наголошує Л. Рускуліс, «використання електронних ресурсів, наповнення ними комп'ютерно-орієнтованого середовища, сприяння нарощенню можливостей реалізації доступу викладача й

студента до ресурсів електронного середовища, повсякденне послуговування його засобами у процесі розв'язання навчальних завдань є нагальною проблемою сучасної педагогіки й лінгводидактики» [61, с. 254].

Як зазначає О. Кучерук [36, с. 84], українська електронна лінгводидактика охоплює низку перспективних напрямів, які ми продемонструємо на рисунку 5:

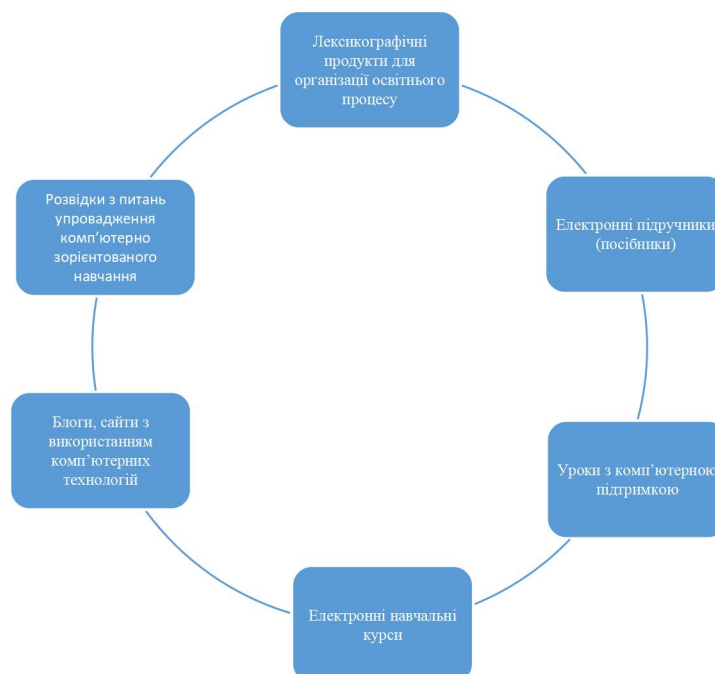

Рис. 5. Напрями розвитку української лінгводидактики

Схарактеризуємо їх більш розлого.

Лексикографічні продукти для організації освітнього процесу. Їх створення стало пріоритетним завданням для сучасної лексикографії й спонукало до визначення основного інструменту – Віртуальної лексикографічної лабораторії [40]. Науковці наголошують, що досить довго словник слугував для надання стислої та вичерпної інформації, однак «цифровізація освіти, розвиток інтерактивних технологій та трансформація навчальних підходів зумовили глибоке переосмислення цього поняття. Сучасний

словник виходить за межі статичного ресурсу й стає динамічною платформою, що забезпечує не лише пасивне сприйняття інформації, але й активне її конструювання користувачем» [45, с. 82].

О. Іванова визначає електронний словник як комп'ютерну базу, «що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дозволяють здійснювати швидкий пошук необхідних слів, часто з урахуванням морфологічних форм і з можливістю пошуку поєднань слів (прикладів уживання), а також із можливістю зміни напряму перекладу [23, с. 157]. Науковиця зацентровує, що маємо справу з новим поколінням лексикографічних джерел – комп'ютерні словники, довідники, – в основі яких – спеціальні прийоми машинної обробки інформації. Інтенсивний розвій суспільства загалом, й освітньої сфери зокрема висуває на перший план їх функціонування, що забезпечить «автоматизоване й машинне редагування, інформаційний пошук, розпізнавання й корегування текстів, укладання нових словників, накопичення й підтримки матеріалів для електронних бібліотек тощо» [Там само, с. 156]. Уважаємо, що такі словники є ефективними для користування, бо уможлиблюють самостійну роботу студентів, вказують джерела пошуку інформації, дозволяють самостійно працювати над створенням термінологічних словників.

Другим напрямом розвитку електронної лінгводидактики є розроблення *електронних підручників*. В. Кухарський, О. Осередчук наголошують, що наразі в педагогіці немає єдиного погляду на визначення поняття «електронний підручник», оскільки такий засіб навчання представлений як підручниками-аналогами друкованих видань, так і складними системами, створеними на основі якісного програмного забезпечення [32, с. 85]. Для нашого дослідження приймемо думку Ю. Шепетько й визначимо електронний підручник як «мультимедійний засіб навчання нового покоління, що містить систематизовану інформацію з дисципліни відповідно до навчальної програми з урахуванням

сучасного професійного спрямування курсу, побудований на загальнодидактичних, лінгводидактичних та специфічних принципах навчання української мови і спрямований на формування мовної, мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної компетентностей студентів» [85, с. 17]. Уважаємо, що таке визначення найповніше відображає об'єкт нашого дослідження – лінгводидактична термінологія з точки зору підготовки майбутніх учителів української мови. Повністю погоджуємося й із думкою Л. Рускуліс, яка заявляє, що електронний підручник «є незамінним засобом навчання, що складається з чітко структурованої ієрархії навчальних компонентів, які містять систематизовану наукову інформацію з мовознавчих дисциплін; забезпечує активність студента в отриманні нових знань за допомогою інформації, яка представлена текстовим, графічним, музичним, відео- та фото- й іншим матеріалом; пропонує практичні завдання й методичні коментарі до їх виконання; виступає засобом перевірки отриманих знань» [61, с. 258]. Електронний підручник може бути представлений різноманітними елементами: текст, мультимедіа, гіперпокликання тощо, що активізує та уможливлює краще сприйняття навчального матеріалу та взаємодію з ним.

І. Гайдаєнко, спираючись на проведення досліджень науковців, виокремлює декілька різновидів електронних підручників [11, с. 168]:

1. Стандартний електронний підручник – електронний текст, що характеризується кроками-переходами на розділи підручника з використанням зображень, анімації, гіперпокликань.

2. Електронна енциклопедія – текст містить енциклопедичний матеріал, що можна знайти за системами пошуку.

3. Електронний довідник-комплекс – тренажери, підручники, різноманітні освітні ресурси, що супроводжуються різними системами пошуку.

4. Електронний репетитор – масив мультимедійних ресурсів, підґрунтям якого є електронний довідник.

5. Електронний самовчитель – підручник, який крім теоретичних питань, містить тренажери, тести для проведення самоконтролю.

6. Термінологічний словник – один із видів електронних словників, що репрезентований як електронна база даних із певної галузі знань.

7. Мультимедійний курс – комплекс мультимедійних ресурсів, які об'єднані єдиним освітнім сценарієм, що викладач може використовувати на заняттях у процесі змішаного чи дистанційного навчання.

8. Комплекти лекцій в електронному форматі – електронні навчальні матеріали універсального характеру, що уможливають викладачу корегувати й доповнювати власний лекційний курс.

Кожна із форм проаналізованих електронних підручників має певні особливості й може бути використана для викладання різних освітніх компонентів. Однак найоптимальнішим є логічне поєднання декількох форм.

Особливістю й перевагою електронного підручника в порівнянні з друкованим є наявність гіперпокликань у вигляді малюнків чи специфічно виділеного слова, що «ведуть» маршрутом до розкриття певної теми, перегляду мультимедійної інформації тощо.

Нам імпонує думка Л. Скуратівського, який зацентровує, що електронний підручник «розкриває нові можливості щодо підвищення грамотності в процесі систематичного використання інформаційних технологій» [74, с. 9]. Повністю погоджуємося й із міркуваннями Н. Семенів, яка наголошує на можливості представити в електронному підручнику велику кількість вправ для задоволення пізнавальних потреб здобувачів освіти [72, с. 4]. Підтримуємо й розвідки Л. Рускуліс, яка запевняє, що електронний підручник є «засобом формування практичних умінь і навичок у вигляді питань, вправ і завдань для тестового контролю; враховує інтегративні й системні зв'язки мовознавчих курсів; спосіб урізноманітнення навчального процесу; забезпечує послідовність, наступність і систематичність засвоєння знань у ході індивідуальної чи групової роботи;

адаптує навчальний матеріал відповідно до рівня підготовки студента, враховуючи індивідуальні й психологічні особливості; дозволяє користуватися покликаннями на додаткові джерела, забезпечує високий рівень наочності» [61, с. 260].

Уроки з комп'ютерною підтримкою. Комп'ютерна підтримка, на нашу думку, це використання ІКТ в освітньому процесі з метою підвищення ефективності його.

Л. Хорунжа, спираючись на розвідки Н. Житеньової, визначає такі види комп'ютерної підтримки: інформаційна (різноманітні електронні інформаційні ресурси); програмна (програмні засоби різноманітного призначення); комунікаційна (використання технологій комп'ютерного зв'язку). Кожен із них виконує певні функції: інформаційна (розширення інформаційного простору освітнього процесу шляхом вільного доступу до світових інформаційних ресурсів); інструментальна (збагачення діяльності студента за допомогою найпотужніших інструментів, що доступні засобами усемережжя); моделювання (залучення інтерактивних мультимедійних моделей з метою організації навчально-дослідницької діяльності здобувачів освіти); візуалізація (наочна репрезентація навчального матеріалу); автоматизація (автоматизація освітнього процесу) [84, с. 211-212].

Отже, уроки (заняття) з комп'ютерною підтримкою сьогодні – ефективний шлях організації освітнього процесу, коли викладач може миттєво реагувати на відповіді здобувачів освіти, оцінювати їх, аналізувати, коригуючи й виправляючи їх. Студенти (учні), у свою чергу, своєчасно виправляють помилки, виконують завдання; комп'ютер може їх налаштувати на вибір достовірної інформації, що сприятиме не тільки формуванню навчальних, а й дослідницьких компетентностей.

Електронні навчальні курси розробляються за допомогою програмного забезпечення, а саме: навчальні (пошук нової інформації); діагностичні (тестові)

(перевірка, діагностування, оцінювання компетентностей); тренувальні (повторення й закріплення раніше вивченого матеріалу); бази даних (сховища інформації); імітаційні (вивчення основних структурних чи функційних характеристик); моделюючі (моделювання реальності); програми «мікросвіт» (віртуальне освітнє середовище); інструментальні програмні засоби (опрацювання тексту, складання таблиць, редагування) [69, с. 12-13]. Навчальні курси викладач може розміщувати на платформі Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), що охоплює інструменти для проведення навчальних занять.

Основними компонентами навчальних курсів є:

- компонент створення курсу (дисципліни) – сховище файлів, віртуальні лабораторії / бібліотеки, модуль для програмування тестів та ін. Цей компонент може складатися: відомості про курс (мета, основні завдання); інформація про картку викладача; лекційний курс; рекомендована література; дистанційні навчальні комплекси; завдання для самотестування та ін.;
- компонент адміністрування – статистика за викладачем і студентом;
- компонент спілкування – форуми, чати, файлообмінники та ін.);
- система тестування [69; 71; 76].

Отже, система Moodle дозволяє здобувачам освіти й викладачам узаємодіяти в середовищі через засоби усемережжя й забезпечує формат як змішаного, так і чистого дистанційного навчання. Зрозуміле й доступне розміщення компонентів дозволяє швидко зорієнтуватися в структурі курсу, формувати власний зручний розклад, обирати час, зручний для отримання освіти.

Блоги, сайти з використанням комп'ютерних технологій. Науковці наголошують, що в закордонних закладах освіти активно функціонують «он-лайн» платформи, форуми, блоги, сайти, мережі, подекуди віртуальні навчальні середовища, які допомагають співпраці учасників освітнього процесу,

розповсюдженню навчальної інформації, матеріалів, проведення обговорень» [53, с. 55]. Дослідження [3, с. 208] переконують, що блоги уможливають процес співпраці, репрезентують проєкти й дозволяють отримувати зворотній зв'язок, працювати в позанавчальний час, контролювати власну діяльність.

Т. Конькова, М. Чепелева схарактеризували провідні властивості й функції блогу:

1. Мотивація пізнавальної діяльності; сприятливе середовище для навчання; навчальна автономія і креативність.
2. Інтерактивність як вміння дискутувати.
3. Організація інформаційного простору.
4. Реалізація мультимедійності.
5. Простота використання.
6. Безпека [28, с. 270].

Дослідження демонструють, що навчання за допомогою блогів уможливорює автономну роботу здобувачів освіти, посилює їхню мотивацію, формує ІКТ-компетентність.

Отже, аналіз наукової літератури дозволив нам проаналізувати специфічну термінологію електронної лінгводидактики, з'ясувавши такі її групи: електронні лексикографічні джерела, електронні підручники, уроки з комп'ютерною підтримкою, електронні навчальні курси, блоги і сайти.

Висновки до розділу 1

Магістральне значення в підготовці вчителя української мови займає засвоєння термінів. Проаналізовано різноманітні тлумачення поняття «термін» й визначено, що це одиниця термінологічної системи; одиниця, що представляє поняття науки й техніки; елемент наукового глосарію; специфічне поняття науки й техніки. Досліджено ознаки термінів. Терміни в науковій літературі поділено на три групи: загальновживані, міжгалузеві, вузькоспеціальні.

Сукупність термінів становить терміносистему галузі. У сучасній лінгводидактиці терміни поділено на групи: поняття, що є результатом поділу дидактико-методичних понять, назви прийомів навчання, що генетично не пов'язані з дидактикою, назви засобів навчання, назви помилок, назви найбільш суттєвих явищ у розвитку методики.

В основу кваліфікаційного дослідження покладено класифікацію поділів термінів за сферою застосування, відповідно виокремлюємо такі лінгводидактичні терміни: підходи до навчання мови – закономірності до навчання мови – принципи до навчання мови – методи навчання мови – прийоми навчання мови.

Інноваційною галуззю є електронна лінгводидактика, терміносистема якої ґрунтується на розвитку комп'ютерної й лінгвістичної термінології.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ЗАСВОЄННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2. 1. Освітньо-професійна програма: засади засвоєння лінгводидактичної термінології

Розроблення методичної системи засвоєння лінгводидактичної термінології вимагало ґрунтовного аналізу освітніх програм (далі ОП) Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська)) за першим (бакалаврським) рівнем (далі – ОП-I) [47] і «Середня освіта (Українська мова і література)» за другим (магістерським) рівнем (далі – ОП-II) [46], розроблених проєктними групами відповідно до Національної рамки кваліфікацій, затверджену на засіданні кафедри української мови, літератури та методики навчання, методичної комісії філологічного факультету, вченої ради філологічного факультету, методичної комісії університету й ученої ради Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Мета ОП-I – «Формування загальних і фахових компетентностей в галузі української філології, психології, педагогіки та методики української мови і літератури; опанування додатковою спеціалізацією «Мова і література (англійська)», що сформує компаративну лінгвістичну і лінгвометодичну компетентності»; ОП-II – «Підготовка професіоналів, здатних розв’язувати складні задачі й проблеми за предметною спеціальністю в освітній діяльності, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог».

Репрезентована в ОП-I інтегральна компетентність фіксує «здатність розв’язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає

глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із теорії та історії української мови й літератури, англійської мови та методики їх викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій»; ОП-П – формування здатності здобувача вищої освіти «розв’язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується невизначеністю умов».

Аналіз загальнопредметних і фахових компетентностей уможливорює констатувати, що засвоєння лінгводидактичної термінології є нагальним питанням у процесі підготовки студентів-філологів, а саме:

За першим (бакалаврським) рівнем:

I. Загальні компетентності:

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

II. Фахові компетентності:

ФК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ФК3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів.

ФК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу.

ПК 8. Здатність застосовувати досягнення сучасної методичної і філологічної наук, освітніх концепцій у процесі навчання іноземної мови і зарубіжної літератури в закладі середньої освіти.

За другим (магістерським) рівнем:

I. Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ЗК 4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ЗК 5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 6. Здатність розробляти та презентувати освітні проекти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети.

ЗК 7. Здатність здійснювати науково-педагогічні дослідження, прогнозувати та презентувати їх результати.

II. Фахові компетентності:

ФК 1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.

ФК 2. Здатність використовувати інновації в професійній діяльності.

ФК 3. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати потреби, перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя.

ФК 5. Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації здобувачів освіти до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати в них обґрунтовану позитивну самооцінку.

ФК 7. Здатність забезпечувати функціонування безпечного й інклюзивного освітнього середовища.

ФК 8. Здатність формувати культуру академічної доброчесності й дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

Аналіз ОП дозволяє констатувати, що схарактеризовані компетентності формуються під час засвоєння таких освітніх компонентів (далі ОК):

На першому (бакалаврському) рівні:

1. ОК 12 Методика навчання української мови і літератури.
2. ОК 19 Навчальна практика з української мови і літератури.
3. ОК 20. Виробнича практика з української мови і літератури.
4. ОК 22. Курсова робота з української мови/літератури з методикою навчання їх.

На другому (магістерському) рівні:

1. ОК2 Методологія та організація наукових досліджень.
2. ОК3 Штучний інтелект та межі академічної доброчесності.
3. ОК4 Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої та вищої освіти (мова, література).
4. ОК9 Інформатизація-мовно-літературної освіти.
5. ОК10 Виробнича практика в закладах фахової передвищої освіти (мова, література).
6. ОК11 Виробнича практика в закладах вищої освіти (мова).
7. ОК12 Виробнича практика в закладах вищої освіти (література).
8. ОК13 Кваліфікаційна робота.

Структурно-логічні схема демонструють тісний узаємозв'язок усіх дисциплін, що сприяє ґрунтовному вивченню лінгводидактичної термінології. Лінгвометодичний блок на другому (магістерському) рівні передбачає повторення лінгводидактичної термінології (підсумки отримання освіти за першим (бакалаврським) рівнем) та вивчення нової, пов'язаної з особливостями підготовки здобувачів освіти за другим (магістерським) рівнем, охоплює ОК4, ОК9, ОК11, ОК12. Блок ОК, пов'язаний із провадженням наукової діяльності передбачає засвоєння ОК2, ОК3, ОК13.

ОП містить перелік програмних результатів навчання (далі ПРН), серед яких ми в руслі нашого дослідження виокремлюємо:

На першому (бакалаврському) рівні:

РН1. Відтворює основні концепції та принципи педагогіки і психології; враховує в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

РН4. Здійснює добір і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінює результати їх навчання та ефективність уроку.

РН7. Демонструє знання основ фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперує базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН13. Демонструє знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН 1. Знає сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні. На другому (магістерському) рівні:

ПРН 1. Орієнтується в різних лінгвістичних напрямках і школах (літературних напрямках і течіях), критично осмислює історичні надбання та новітні досягнення мовознавчої (літературознавчої) науки, демонструє власну інтерпретацію літературних (мовних) явищ.

ПРН 2. Володіє вміннями виконувати власне дослідження (проект, освітній практико орієнтований проект), узагальнювати й оприлюднювати результати діяльності з розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах, навчально-методичних посібниках тощо).

ПРН 3. Застосовує сучасні методики й технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в галузі викладання та навчання української мови і літератури.

ПРН 4. Уміє застосовувати різні мовознавчі, літературознавчі методи дослідження та системного аналізу літературних текстів, визначати їхні композиційні, жанрові та стилістичні особливості.

ПРН 5. Уміє застосовувати поглиблені знання з теорії української мови (літератури) для вирішення професійних завдань, вільно користується спеціальною термінологією в галузі досліджень з української філології.

ПРН 6. Використовує сучасні технології навчання української мови і літератури, застосовуючи принципи диференціації та індивідуалізації.

ПРН 8. Здійснює науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретує й структурує його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулює узагальнення на основі самостійно опрацьованих й апробованих даних.

Рівень засвоєння лінгводидактичної термінології можливо репрезентувати в курсовій роботі (ОП-I), що передбачає «формує вміння аналізувати наукову літературу, виловлювати власні міркування з тої чи тої проблеми, узагальнювати досвід викладачів закладів вищої освіти та вчителів шкіл, аргументувати й доводити власну точку зору», та кваліфікаційній роботі (ОП-II), яка має на меті «розв'язання складного спеціалізованого завдання або практичної проблеми методики викладання української мови і літератури, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій та методів» [Там само].

Отже, ОП всебічно репрезентують чільну мету підготовки здобувачів освіти і передбачає оволодіння лінгводидактичною термінологією; структурно-логічна схема переконливо відображає зв'язки усіх ОК.

2. 2. Аналіз робочих програм освітніх компонентів

Із метою розроблення системи завдань для засвоєння лінгводидактичної термінології необхідним, на нашу думку, є схарактеризувати робочі програми заявлених ОК (параграф 2.1) відповідно до структурно-логічної схеми.

Аналіз робочих програм першого (бакалаврського) рівня.

Робоча програма ОК «Методика навчання української мови і літератури» (автор – Л. Рускуліс) [64] з'ясовує, що мета реалізується шляхом формування таких компетентностей: ЗК2 (усвідомлення предметної області, професійної діяльності); ФК 2 (формування мовно-комунікативних умінь); ФК3 (здійснювати освітній процес, добирати й застосовувати ефективні методики); ФК7 (здійснення професійної діяльності); ПК8 (застосування досягнень методичної науки). Очікувані результати представлено в таких ПРН: РН1 (відтворює принципи педагогіки й психології); РН4 (застосовує сучасні освітні технології); РН7 (знання фундаментальних і прикладних наук); РН13(знання нормативно-правових документів); ПРН1 (володіє засадами навчання української мови).

Робоча програма складається з чотирьох модулів. Перший модуль «Теоретичні орієнтири сучасної методики навчання української мови і літератури» складається з трьох змістових модулів. Змістовий модуль 1 «Методика навчання української мови і літератури як наука й навчальна дисципліна. Українська мова і література як навчальні дисципліни» репрезентує питання місця методики серед інших мовознавчих і психолого-педагогічних наук; я концептуальних засад навчання української мови і літератури; нормативно-правової бази навчання української мови і літератури; змісту й організації навчання української мови і літератури; змісту й структури чинних програм і діючих підручників. Змістовий модуль 2 «Психологічні й психолінгвістичні, методичні засади навчання української мови і літератури» з'ясовує проблеми психологічної характеристики учнів та психолінгвістичні

чинники формування його особистості; загальнодидактичні й власне методичні засади навчання української мови і літератури (традиційні та інноваційні підходи, закономірності, принципи, методи і прийоми навчання; засоби навчання). Змістовий модуль 3 «Теорія та практика сучасного уроку. Позакласна робота» має на меті розгляд проблем побудови сучасних уроків української мови і літератури, з'ясування різних поглядів на класифікації їх, упровадження нестандартних уроків. Модуль 2 «Методика вивчення основних розділів курсу української мови» складається з одного змістового модуля «Особливості засвоєння лінгвістичної теорії» й забезпечує засвоєння студентами часткових методик. Модуль 3 «Методичні шляхи організації вивчення української літератури» спрямований на ознайомлення з методикою навчання літературознавчого матеріалу. Модуль 4 «Формування комунікативних умінь учнів» присвячений розгляду наукових засад методики розвитку мовлення, поняттям про види мовленнєвої діяльності, методики роботи над переказам й творами.

Аналіз робочих програм другого (магістерського) рівня.

У робочій програмі ОК *«Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література)»* (автор – Л. Рускуліс) [65] з'ясовано, мета вивчення її полягає у формуванні таких компетентностей: ЗКЗ (планування й управління освітньою діяльністю, забезпечення й оцінювання якості виконаної роботи); ФК1 (знання й розуміння предметної області та професійної діяльності); ФК2 (використання інновацій); ФК4 (вміння моделювати освітній процес, здійснювати інтегроване навчання); ФК7 (забезпечення безпечного та інклюзивного освітнього середовища).

Очікувані результати представлено в трьох ПРН: ПРН3 (застосування сучасних методик і технологій); ПРН6 (використання інноваційних технологій навчання); ПРН7 (формування мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти).

ОК викладається упродовж двох семестрів і передбачає розгляд низки тем, що забезпечують формування визначених компетентностей та досягнення програмових результатів. Теоретичний обсяг ОК розподілено на два модулі, що представлені змістовими модулями.

Перший модуль «Теоретичні орієнтири сучасної методики навчання фахових дисциплін» охоплює два змістові модулі. Перший змістовий модуль «Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої та вищої освіти (мова, література) як навчальна дисципліна» репрезентує проблеми лінгвофілософських основ підготовки майбутнього вчителя/викладача й ґрунтується на повторенні відомостей із ОК Лінгвофілософія, що одночасно викладається в першому семестрі. Не залишено поза увагою й проблеми формування професійної українськомовної компетентності студентів-філологів і формування сучасної мовної особистості здобувача вищої освіти.

Беззаперечно важливим є тема, що розкриває проблеми функціонування нормативно-правової бази підготовки майбутніх учителів / викладачів мовних і лінгводидактичних дисциплін. У програмі зацентовано на особливостях укладання ОП, навчальних та робочих планів і програм, силабусів. Така інформація й практичне упровадження уможливлять підготувати студента до роботи в закладах освіти різних типів.

Другий змістовий модуль «Методична система викладання лінгвістичних дисциплін» ґрунтується на розгляді проблем підходів, закономірностей, принципів, методів і прийом викладання ОК у ЗВО. Прикметним є те, що, базуючись на знаннях, отриманих під час засвоєння ОК «Методика навчання української мови і літератури» за першим (бакалаврським) рівнем, здобувачі освіти ознайомлюються зі специфічними для закладів фахової передвищої та вищої освіти лінгводидактичними основами. У цьому ж модулі відведено тему для опрацювання загальнодидактичних, лінгводидактичних і специфічних методів навчання. Позитивним є й передбачення питань про особливості

використання інноваційних методів навчання й застосування інформаційно-комунікаційного комплексу, що сприяє засвоєнню електронної лінгводидактики.

У другому семестрі студентам запропоновано ознайомлення з технологією навчання фахових дисциплін. В обсязі двох змістових модулів подано інформацію про аудиторні (лекція, практичне й семінарське заняття, лабораторна робота) й позааудиторні (самостійна робота, практична підготовка, навчально- й науково-дослідницька діяльність) форми роботи. Зауважимо, що другий змістовий модуль спрямований на активну наукову діяльність студента, зокрема передбачає розгляд питань проєктування самоосвіти студента, застосування методу портфоліо, види наукової діяльності студентів: від написання тез до оформлення й захисту кваліфікаційної роботи студента.

Мета ОК *«Інформатизація мовно-літературної освіти»* (розробник – Л. Рускуліс) [63] представлена у формуванні таких компетентностей: ЗК2 (використання цифрових освітніх ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій); ФК2 (використання інновацій) ФК8 (формування культури академічної доброчесності). Очікуваним результатом є застосування сучасних методик і технологій (ПРНЗ).

ОК читається впродовж одного семестру в межах одного модуля «Інформатизація мовно-літературної галузі» і трьох змістових модулів. Перший змістовий модуль «Перспективи інформатизації сучасної освіти» охоплює проблеми сучасного розвитку інформаційного суспільства, характеризує процеси інформатизації (медіатизація, комп'ютеризація, інтелектуалізація) й з'ясовує чільну мету комп'ютерного навчання, його напрями та варіанти комп'ютерних технологій. У другому змістовому модулі «Медіакультура майбутнього вчителя/викладача» розлого визначено поняття «медіакультура вчителя», «медіаконтент», представлено інформацію про трансформацію медіаконтенту в цифровому медіасередовищі, візуальний й аудіовізуальний медіаконтент. Практичне спрямування має третій змістовий модуль «Методика

створення електронного підручника та його наповнення медіаконтентом», що з'ясовує прерогативи й недоліки використання нового покоління засобів навчання – електронного підручника, його типи, усемережеві застосунки для створення й власне методику створення е-підручника й наповнення медіаконтентом його.

До активної наукової діяльності здобувачів освіти другого (магістерського) рівня готує ОК *«Методологія та організація наукових досліджень»* (автор – Л. Рускуліс) [66], метою якого визначено формування таких загальних і фахових компетентностей: ЗК5 (генерування нових ідей, приймання обґрунтованих рішень; ЗК7 (здійснення науково-педагогічних розвідок, репрезентація їхніх результатів); ФК3 (здійснення моніторингу власної педагогічної діяльності задля визначення перспективи й ресурсів для подальшого професійного зростання); ФК8 (формування культури академічної доброчесності). Сформованість окреслених компетентностей – підсумки програмних результатів навчання: ПРН2 (уміння виконувати власне наукове дослідження, оприлюднювати результати); ПРН3 (застосування сучасних методик і технологій); ПРН5 (використання поглиблених знань з української мови й володіння спеціальною термінологією); ПРН6 (використання сучасних технологій навчання); ПРН8 (здійснення наукового аналізу теоретичних джерел, структурування його).

ОК представлений одним модулем «Теоретико-методологічне підґрунтя наукової розвідки» й трьома змістовими модулями. Інформаційний обсяг першого модуля «Методологія організації наукових досліджень» має на меті розглянути проблеми науки як системи знань – основні етапи розвитку, наукові школи та їхні ознаки, мету й функції, структуру; поняття про наукометрію та типи наукових видань. Безумовно необхідним, на нашу думку, є включення питань про організацію наукової діяльності в Україні, зокрема нормативно-правове врегулювання й проблеми академічної доброчесності. У цьому ж

змістовому модулі автор програми з'ясовує питання методології наукових розвідок, зокрема про науковий апарат дослідження, підходи до вивчення педагогічних явищ; класифікації методів проведення наукового студіювання; з'ясування принципів дослідження. Розгляду проблем організації наукових досліджень присвячено ще одну тему цього змістового модуля, а саме: поняття «наукова діяльність», «наукове дослідження» та їх класифікації, «науковий напрям» і його структура. Детально розкриваються питання визначення теми, об'єкта й предмета дослідження, мети й завдання, розуміння цінності наукової розвідки. Змістовий модуль 2 «Наукове дослідження: види, етапи проведення» знайомить здобувачів освіти з технологією наукових досліджень загалом, й особливостями роботи над кваліфікаційною роботою зокрема; особливостями проведення експерименту в межах виконання кваліфікаційної роботи магістра (критерії, вимоги). У цьому ж модулі автор обґрунтовує важливість правильного інформаційного забезпечення наукових досліджень, зокрема добір наукової інформації відповідно до видів наукових джерел, технологію роботи з науковою літературою, вимоги до оформлення бібліографічного опису, інфографічний супровід проведеної розвідки. Важливим є вміння оформити й подати до захисту виконану роботу, про що теж розглянуто в інформаційному змісту курсу. Третій змістовий модуль «Апробація результатів наукової роботи» покликаний ознайомити студентів готувати наукові доповіді й виступати перед науковою спільнотою; добирати матеріал й оформляти наукові тези й статті.

У межах кваліфікаційного дослідження окреслюємо мету вивчення *ОК «Академічна доброчесність та перспективи використання штучного інтелекту»* (автор – Л. Рускуліс) [62], що полягає у формуванні таких компетентностей: ЗК7 (проведення наукових досліджень та їх презентація); ФК1 (поглиблення знань у професійній діяльності та предметній області); ФК2 (використання інновацій); ФК3 (здійснення моніторингу власної педагогічної діяльності й виокреслення перспектив для подальшої професійної діяльності);

ФК8 (формування культури академічної доброчесності). Відповідно засвоєння ОК передбачає сформованість ПРН: ПРН2 (вміння виконувати власне дослідження, оприлюднювати отримані результати; ПРН3 (застосування сучасних методик і технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних).

ОК викладається впродовж одного семестру й репрезентований одним модулем «Епоха штучного інтелекту й академічно доброчесний здобувач вищої освіти», що охоплює три змістові модулі. Перший змістовий модуль «Технології штучного інтелекту й академічна доброчесність» висвітлює питання розвитку штучного інтелекту й прерогативні напрямки використання його, а саме: філософські аспекти, вплив на освітній процес, можливості мережі ChatGPT, переваги й загрози штучного інтелекту в розвитку освітньої й наукової галузей. Змістовий модуль 2 «Академічна культура в закладі вищої освіти» має на меті визначити зміст і предмет академічної доброчесності, етичні проблеми у вищій освіті, нормативно-правову базу академічної доброчесності (кодекси, положення, правила, пам'ятки тощо); питання інтелектуальної власності й авторського права; правила цитувань й оформлення бібліографічного списку використаних джерел. Третій змістовий модуль «Академічне письмо – базис оформлення наукової думки» покликаний ознайомити здобувачів вищої освіти з пріоритетними вимогами до кваліфікаційної роботи, а саме: композиція наукового дослідження, етапи й методика проведення різних видів експериментів. Закцентовано на формуванні культуромовної особистості доповідача й особливості наукових виступів, їхні недоліки й презентаційний супровід.

У руслі нашого дослідження звертаємо увагу на вибіркового компонент (далі ВК) для студентів другого (магістерського) рівня «*Українська лінгводидактична термінологія*» (автор – Л. Рускуліс) [67], який запропоновано здобувачам освіти в III семестрі й розраховано на п'ять кредитів Його метою є формування здатності студентів оперувати специфічними термінами

професійної діяльності – мовні й лінгводидактичні. Засвоєння ВК передбачає «формування та розвиток у студентів програмних результатів навчання через належність дисципліни до категорії вибіркових. Під час опанування матеріалами курсу студенти матимуть можливість оволодіти такими компетентностями: 1) оперування специфічною українською лінгводидактичною термінологією; 2) оперування термінологією електронної лінгводидактики» [Там само].

ВК «Українська лінгводидактична термінологія» складається з одного модуля «Специфіка української лінгводидактичної термінології», що охоплює два змістові модулі. Перший змістовий модуль «Лінгводидактичні аспекти вивчення терміносистеми української мови» має на меті з'ясування напрямів дослідження української термінології, магістральні історичні віхи, поняття «термін» та їхні групи. Окрема тема «Принципи формування структури лінгводидактичних термінів» передбачає усвідомлення студентами критеріїв виокремлення груп термінів (походженням, часом виникнення і ступенем новизни, будовою, змістом матеріалу та ін.); аналіз шляхів функціонування термінів-словосполучень. Автор програми пропонує розгляд проблем уніфікації, унормування української лінгвотермінології; з'ясовує причини помилок під час використання термінів і, як результат – термінологічна недбалість.

Змістовий модуль 2 «Магістральні напрями розвитку електронної лінгводидактики» зосереджує акцент на проблемах створення електронного підручника, зокрема його гіпертекстова основа й усережеві застосунки для наповнення змісту такого засобу навчання. Особливе значення відводиться розгляду проблем дистанційного навчання та його забезпечення – створення дистанційно-освітніх ресурсів, до яких уналежнено такі компоненти: адміністрування дистанційного навчання, спілкування й комунікація, тестування компетентностей, дистанційний навчальний комплекс. Третя тема цього змістового модуля «Формування ІКТ-термінології» охоплює

ознайомлення з термінами медіаосвіти: медіаконтент, інфографіка, комікс, інтернет-мем, демотиватор.

До усіх тем робочих програм запропоновано список рекомендованої літератури, що уможливорює швидке віднайдення потрібного джерела. Авторка програми пропонує й власні напрацювання.

Аналіз робочих програм ОК: ОК10 Виробнича практика в закладах фахової передвищої освіти (мова, література); ОК11 Виробнича практика в закладах вищої освіти (мова); ОК12 Виробнича практика в закладах вищої освіти (література); ОК13 Кваліфікаційна робота; ОК2 Методологія та організація наукових досліджень; ОК3 Штучний інтелект та межі академічної доброчесності; ОК4 Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої та вищої освіти (мова, література); ОК9 Інформатизація-мовно-літературної освіти дозволить нам запропонувати ефективну систему засвоєння лінгводидактичної термінології студентами-магістрами на заняттях із мовних і лінгводидактичних дисциплін.

2. 3. Система вправ з опрацювання лінгводидактичної термінології

У процесі опрацювання й засвоєння лінгводидактичної термінології слід урахувати рівень теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти, навчальний контент, мотивацію студентів до виконання різноманітних завдань, перелік ОК, передбачених освітньою програмою.

Процес навчання термінологічної лексики зазвичай має три етапи (відповідно до етапів формування вмінь і навичок), який ми продемонструємо за допомогою рисунка 7.

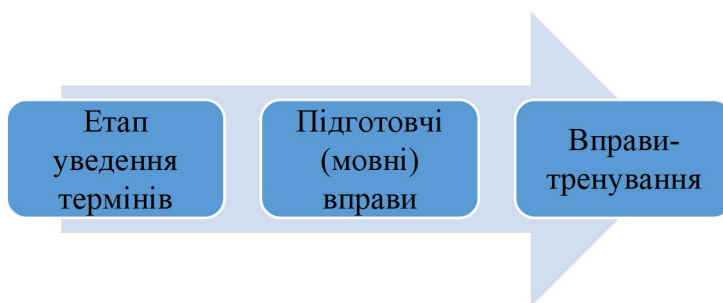

Рис. 7. Етапи опрацювання термінологічної лексики

1. Етап уведення термінів: ознайомлення з планом вираження й планом змісту фахової лексики (презентація, акцентування на вимові й правописі, семантизація, словотвірний аналіз, уживання для впізнавання й розуміння (сполучуваність з іншими термінами). Наведемо приклади розроблених вправ.

Вправа 1. Доберіть спільнокореневі терміни (наразі вживаються в сучасній українській літературній мові) до запропонованих старогрецьких коренів, витлумачте їхнє значення.

Біблі – книга; антроп – людина; граф – писати; біо – життя; гідро – вода; дека – десять; орто – правильний; карді – серце; термо – тепло.

Прочитайте текст. Поясніть роль антропоцентричної парадигми в сучасному мовознавстві загалом і в руслі підготовки вчителя-словесника зокрема. Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література) та ОК Лінгвофілософія.

«Для сучасної лінгвістики принцип антропоцентризму став одним із пріоритетних підходів до дослідження наукових феноменів і розглядається як методологічний базис для уніфікування лінгвістики з комплексом суміжних наук, суть якого полягає у вивченні наукових об'єктів відповідно до їхньої ролі для людини, відповідно до призначення в життєдіяльності, розвитку людської особистості та її вдосконаленні. Згідно із зазначеним принципом, людина, яка розмовляє здатна присвоїти собі мову в процесі її використання, оскільки мова не має іншої об'єктивності, аніж та, яка встановлюється в глибинах

суб'єктивного. Врахування названого положення дозволяє розглядати мову як особливу семантичну систему, основні «референційні» точки якої співвідносяться з індивідом, який веде розмову, а використані людиною мовні засоби виступають як «аутореференційні» (За О. Лацук).

Вправа 2. З'ясуйте за фонетичними й морфологічними ознаками запропонованих слів, із яких мов вони запозичені.

Синтаксис, дисертація, конференція, аксіома, інфінітив, маркетинг, факультет, логіка, інструкція, кваліфікація, плагіат, стиль, репрезентація, методика, семантика, доповідь, тези, кваліфікація.

Прочитайте текст. З'ясуйте основні завдання кваліфікаційної роботи, яку ви виконували упродовж навчання. Схарактеризуйте особливості проведення констатувального експерименту, які його результати підтвердили актуальність проведеної розвідки?

Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література), ОК Методологія та організація наукових досліджень й ОК Академічна доброчесність та перспективи використання штучного інтелекту.

Кваліфікаційна робота – підсумок навчальної діяльності магістра, яка виконує загальнопедагогічні (контролююча, навчальна, виховна) й специфічні (вимірювання, оцінювання) функції. У процесі виконання кваліфікаційних робіт формуються такі навички студента: оволодіння теоретичними основами дисциплін, на яких ґрунтується дослідження; самостійний логічний та точний виклад власних думок на основі проаналізованого матеріалу; розроблення таблиць, схем, рисунків та інших графічних (наочних) матеріалів; формування узагальнених висновків у межах проведеного кваліфікаційного дослідження; проведення експерименту, який підтверджує чи спростовує висунуту гіпотезу.

Мета написання кваліфікаційної роботи – надати здобувачеві освіти можливості провести самостійне наукове дослідження, розкривши його дослідницькі здібності, перевіривши сформованість науково-дослідницької компетентності; закріпити теоретико-практичні знання студентів із дисциплін мовно-літературного циклів й методики навчання української мови і

літератури; ознайомити з принципами й методами проведення розвідки; навчити проводити експеримент (констатувальний і формувальний), описувати його й формулювати висновки щодо ефективності впровадженої методики (За Л. Рускуліс).

Вправа 3. Доберіть спільнокореневі терміни до наведених латинських коренів, поясніть їхні значення.

Аві – птах; ауді – слух; гранд – великий.

Прочитайте текст. Схарактеризуйте слова-терміни, наявні в ньому. З'ясуйте значення електронної лінгводидактики в сучасній освіті. Як, на вашу думку, аудіовізуальні засоби сприяють покращенню освітнього процесу?

Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література) й ОК Інформатизація мовно-літературної освіти.

Використання аудіовізуального методу означає синхронне використання візуальних і аудитивних компонентів на основі ретельно відібраного як ситуативного, так і мовленнєвого матеріалу, основою якого є широке залучення аудіовізуальних засобів (варіант прямого методу). Основною метою цього методу, що виник у 60-ті роки ХХ ст., було комунікативне навчання на усній основі. Всі інші цілі (освітня, виховна, розвиваюча) реалізуються у процесі здійснення цієї головної мети.

Людина пізнає оточуючий світ за допомогою всіх органів чуття, проте основними каналами одержання інформації є слухові й зорові аналізатори. Система «вухо-мозок» може пропустити за секунду до 50 біт інформації. Водночас пропускна здатність зорового аналізатора в 100 разів більша. Особа, яка лише слухає, запам'ятовує 15% мовної інформації, яка тільки бачить – 25% зорової інформації, а та, яка слухає і бачить одно (За М. Шевченко).

Вправа 4. Підготуйте доповідь на одну з запропонованих тем. Репрезентуйте її перед аудиторією.

1. Особливості етнографічного напрямку українського термінознавства.
2. Термінологічний бум сучасного етапу термінотворення.
3. Відновлення автентичної української термінології.
4. Основні тенденції новітньої української термінології.
5. Неологізація термінолексики.

Вправа 5. З'ясуйте, яким способом утворено наведені терміни.

Займенник, поліфункційність, твір-опис, вставна конструкція, звертання, нарис, викладач, ЗВО, орфоепія, лінгводидактика.

Схарактеризуйте поняття «лінгводидактика», скориставшись запропонованим текстом. Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література).

Інтенсивний розвиток української лінгводидактики забезпечують не тільки ті зміни, що відбулися в нашій державі, але й бажання вчених досліджувати її проблеми, усвідомлення необхідності наукових пошуків. Якщо на початок 90-х рр. минулого століття було всього чотири доктори педагогічних наук – українських лінгводидактів, то нині вже маємо цілу плеяду талановитих учених, докторів і кандидатів педагогічних наук, які плідно працюють у галузі української лінгводидактики й успішно її розвивають.

Сучасна українська лінгводидактика досліджується на різних рівнях, тому активно формуються нові її галузі – дошкільна лінгводидактика, лінгводидактика початкової, середньої й вищої школи і навіть лінгвоандрологіка. Розвиток методичної науки здійснюється завдяки таким ученим-докторам педагогічних наук, як О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко,

Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, Л. Паламар, М. Пентилюк, Т. Симоненко, І. Хом'як, О. Хорошковська та інші.

Українську лінгводидактику збагачують і розвивають учені-лінгвісти А. Загнітко, І. Кочан, Л. Мацько, Л. Струганець, М. Плющ та інші (За М. Пентилюк).

Проведення таких вправ ґрунтується на з'ясуванні походження термінів, якими насичена лінгводидактика й мовознавство, визначення семантики їх й умови вживання. Одним із завдання є підготовка доповіді, питання якої охоплювали проблеми історії українського термінознавства, що допоможе студентам зрозуміти особливості формування його. Ми акцентували також на правилах написання складних слів-термінів відповідно до нової редакції Українського правопису. Усі вправи – результат інтеграційних зв'язків ОК, які ми охопили в ході вибудовування власної системи, й ВК Лінгводидактичної термінологія.

2. Підготовчі (мовні) вправи з метою запам'ятовування професійної термінології (обирання визначення серед запропонованих варіантів, формулювання визначень, робота з професійною лексикою в текстах та ін.).

Вправа 1. Утворіть однокореневі терміни від наведених коренів. Представте їх у системі, створивши словотвірне гніздо. Термін-, граф-, прав-, лекс-, слов-.

Прочитайте запропонований текст. Зверніть увагу на підкреслені слова й визначте, яким способом вони утворені. Підготуйте повідомлення про одну зі змін українського правопису з історичним обґрунтуванням у формі есе. Під час доповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література), ОК Методологія та організація наукових досліджень й ОК Академічна доброчесність та перспективи використання штучного інтелекту.

Лінгвістичний коментар до нової редакції «Українського правопису», вочевидь, варто почати зі з'ясування тих критеріїв і настанов, які покладені в його основу. Як зауважують члени Української національної комісії з питань правопису, «сучасна редакція Українського правопису повертає до життя деякі особливості правопису 1928 р., які є частиною української орфографічної традиції і поновлення яких має сучасне наукове підґрунтя. Водночас правописна комісія керувалася розумінням того, що й мовна практика українців другої половини XX ст. – початку XXI ст. вже стала частиною української орфографічної традиції. Поділяючи думку про злочинний характер репресивних дій тоталітарного режиму щодо «харківського» правопису і його творців, кодифікатори мови не можуть знехтувати тим, що мову народу творить його історія: мова змінюється, і правопис має відображати насамперед її сучасний стан» (УП-2019, 4). Подана цитата виразно засвідчує, що в новій редакції Правопису поєднано системний та історичний критерії кодифікування української мови й саме в пошуку балансу між цими двома первнями полягало найскладніше завдання укладачів коментованої редакції. Важливо також зазначити, що члени правописної комісії приділили активну увагу орфографічним варіантам і розширили межі їхнього використання з огляду на те, що варіативність – це «органічна частина правописного кодексу», що «тією чи іншою мірою притаманна кожній мові на різних етапах її історичного розвитку» (За Є. Редько).

Вправа 2. Доберіть антоніми до мовознавчих термінів: асиміляція, релевантні ознаки фонем, полісемант, активна лексика, архаїзм, вільне значення слова, велика літера, власна назва, істота, доконаний вид, перехідність, похідна основа, спрощення основи, непоширене речення, просте речення, однорідні члени речення, пряма мова.

Укладіть термінологічний словник термінів до одного з розділів сучасної української літературної мови, порівнявши тлумачення терміну в початковій та основній школах (за наявності), у ЗВО, подавши матеріал у вигляді таблиці.

Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література), ОК Методологія та організація наукових досліджень.

Вправа 3. Використовуючи програму LearningApps, розробіть лінгводидактичний тренажер, який охоплював би теми з електронної лінгводидактики. Складіть фрагмент практичного заняття опрацювання його.

Прочитайте запропонований текст. Схарактеризуйте застосування навчально-методичних засобів електронної лінгвометодики на практичних заняттях. Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література) й ОК Інформатизація мовно-літературної освіти.

Smart-освіта покликана забезпечити безперервний процес навчання, охоплюючи навчання в професійному середовищі й узаємодію з професійним співтовариством. Це нове освітнє середовище, яке об'єднує викладачів, студентів і знання з усього світу. Smart-освіта уможливорює активну участь в інтернет-конференціях, прослуховування відеолекцій, відеокурсів, запис і поширення власних відеоматеріалів, репрезентацію власних наукових досліджень.

Використання SMART-технологій дозволяє розв'язати сучасної освіти, що полягає в: інтеграції закладів освіти в єдиний міжнародний освітній простір; охопленні додаткових категорій студентів (у т. ч. іноземних); застосуванні інноваційних освітніх технологій і засобів навчання, зокрема SMART Board як

технічної бази для інтерактивного навчання; створенні інноваційних орієнтирів для викладачів; збільшення частки й ефективності наукових студіювань (За Л. Рускуліс, В. Механцевою).

Проаналізуйте особливості творення підкреслених слів.

Вправа 4. Термінологічний диктант. Прослухайте запропоновані визначення термінів. Дайте відповідь, що це за термін. Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література) й ОК Інформатизація мовно-літературної освіти.

1. Сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-змістових орієнтацій, знань, умінь, навичок, можливостей), що обумовлені досвідом його діяльності в певній соціально й особистісно вагомії сфері (компетенція).

2. Уміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе й спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію (медіаграмотність).

3. Володіння випускником (учителем української мови і літератури) наборами знань, умінь, навичок та досвідом оцінного ставлення до предмета, змісту та структури мовознавчої дисципліни, використання принципів, методів, прийомів, засобів та форм навчання (лінгводидактична компетентність).

4. Світоглядна категорія, що відображає соціальні настанови суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості; як глобальна й системна організація й самоорганізація освітнього процесу; як стратегія навчання, що поєднує в собі методи, форми, прийоми навчання (підхід до навчання мови).

5. Веб-сайт, який має певну структуру (сторінки), на яких розміщується теоретична й практична інформація (статті, фото- й відеоматеріали, гіперпосилання на інші освітні ресурси, презентації, опитування, завдання тощо) для викладачів і студентів (блог).

Простудіуйте додаткову літературу до рекомендованих джерел ВК Українська лінгводидактична термінологія й репрезентуйте погляди науковців на терміни, які ви схарактеризували під час виконання термінологічного диктанту.

Вправа 5. За допомогою запропонованої ментальної карти схарактеризуйте онлайн-сервіси для створення електронного підручника. З'ясуйте переваги й недоліки цього засобу навчання.

Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література) й ОК Інформатизація мовно-літературної освіти.

Ментална карта

Вправи цього блоку (мовні) – наступний етап опрацювання лінгводидактичної термінології – охоплювали завдання, покликані формувати мовленнєву компетентність здобувачів освіти: розказати, створити есе, проаналізувати наукову літературу й узагальнити думки науковців із певного лінгводидактичного чи мовного питання, як продовження термінологічного диктанту. Ментальна мапа репрезентує онлайн сервіси, що уможливлюють створення електронного підручника, й спрямовує на засвоєння термінів електронної лінгводидактики.

3. Вправи-тренування щодо використання термінів у різноманітних мовленнєвих ситуаціях (моделювання професійних умов, у процесі яких здобувачі освіти відпрацьовують навички вживання в усному й писемному мовленні термінів).

Вправа 1. Прочитайте тексти. Визначте їхню стильову приналежність. Проведіть стилістичний експеримент, запропонувавши його в інших стилях сучасної української мови. Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література) й ОК Інформатизація мовно-літературної освіти.

Текст 1. *Моделі ДН упроваджуються в двох режимах: асинхронне навчання, коли студенти, віддалені від закладу освіти, складають групи одного курсу й займаються за індивідуальним навчальним планом із використанням навчально-методичних матеріалів, що розроблені ЗВО. Таке спілкування відбувається у формі електронної переписки (e-mail); шляхом обміну файлами, проведення форумів (forum), через вікі (wiki); синхронне навчання («спільна робота»), коли дистанційно розділені ЗВО, що забезпечує проведення занять, а група студентів займається одночасно (на сьогодні це може бути віртуальна навчальна група, студенти не обов'язково знаходяться в одній аудиторії). При*

цьому взаємодія між викладачами й студентами проходить у реальному масштабі часу (За Л. Рускуліс).

Текст 2. Діаграма – це графічний образ математичної моделі. Науковці виокремлюють такі їхні різновиди: стовпчасті та лінійчаті діаграми (використовуються для порівняння наборів даних за значеннями або інтервалами часу); діаграми з областями (застосовують для підкреслення величини змін у часі (або іншого виміру), частки від загального кожного набору даних (абсолютні значення) або суми всіх значень (кумулятивне значення); секторними діаграми користуються для передавання приблизних пропорційних співвідношень у певний момент часу, порівняння частки цілого в певний момент часу, або для підкреслення важливості одних частин і малозначущості інших; точкові діаграми використовують для розподілу наборів значень між одним чи двома вимірами (За О. Вовком, Р. Черемським).

Вправа 2. Ознайомтеся зі структурою термінологічних словників. Визначте їхній тип, призначення, принцип укладання. З'ясуйте переваги й недоліки.

1. Андрієць О. М. Короткий словник найуживаніших термінів з діалектології. Херсон: ЗДУ, 2010. 35 с.
2. Словник-довідник з української лінгводидакти: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.
3. Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 250 с.

Що таке словникові статті, які їхні види виокремлюють науковці? З'ясуйте поняття «реєстрове слово». Чи можна назвати запропонований текст словниковою статтею. Думку обґрунтуйте. Під час відповіді скористуйтеся знаннями, отриманими в процесі вивчення ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література), ОК

Академічна доброчесність та перспективи штучного інтелекту й ОК
Інформатизація мовно-літературної освіти.

Текстоцентричний підхід – засвоєння мовних норм, збагачення словника студента, формування умінь і навичок сприймати, відтворювати й будувати висловлювання на текстовій основі. В його основі – осмислення тексту як мовленнєвого виразу, формування вмінь і навичок точно, доречно, виразно формулювати власні думки відповідно до встановлених правил побудови висловлювань; удосконалення моделей висловлювань; розвиток культури власного мовлення, що, безперечно, формує комунікативну компетентність [Рускуліс Л. Роль текстоцентричного підходу у процесі підготовки вчителя української мови. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон: ХДУ, 2013. Вип. 63. С. 317–323]. Завдання текстоцентричного підходу до навчання мови: формувати складники культуромовної особистості; вдосконалювати вміння практично використовувати моделі висловлювань; розвивати культуру ведення розмови; формувати мовленнєву компетентність мовця [Пентилюк М. І. Текстоцентричний аспект формування риторичних умінь і навичок учнів. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. К.: Ленвіт, 2011. С. 96–108]. Основною категорією текстоцентричного підходу є текст.

Вправа 3. Схарактеризуйте запропоновані лінгводидактичні терміни за репрезентованою схемою: підхід, закономірність, принцип, метод, прийом, засіб, лекція, практичне заняття, іспит, залік, навчально- й науково-дослідницька діяльність студентів, самостійна робота, практична підготовка, дистанційне навчання, інфографіка, ментальна карта, інтернет-мем, онлайн-ресурси.

СХЕМА АНАЛІЗУ ТЕРМІНА

1. З'ясуйте за допомогою словника значення терміна.
2. Визначте сферу вживання.
3. Укажіть походження терміна.
4. Проаналізуйте особливості терміна за морфологічною будовою.
5. Доберіть до терміна синоніми, антоніми, гіпоніми й гіперонім.

Вправа 4. Підготуйте доповідь на одну з запропонованих тем. Репрезентуйте її перед аудиторією.

1. Б. Грінченко й І. Франко. Дискусія, «зумовлена невикрутною пекучою потребою»: причини, зміст, історичні уроки (на матеріалі праці І. Франка «Говоримо на вовка – скажімо і за вовка»).

2. Інститут української наукової мови: історія створення, мета й структура.

3. «Секрети української мови» С. Караванського. Лексикографічна практика вченого.

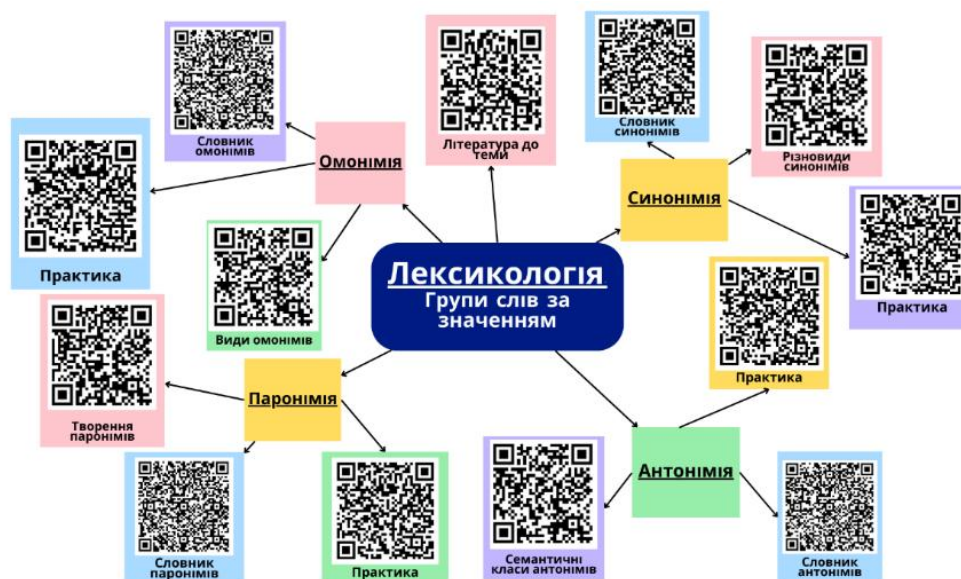
4. Калькування російської лексики як чільний шлях формування українських терміносистем.

5. Сучасна українська електронна лінгводидактика.

Вправа 5. Складіть твір «Мої очікування від професії», використавши максимальну кількість термінів вашої спеціальності.

Підготуйте до нього презентацію/інфографіку.

Складіть термінологічний словник у вигляді ментальної мапи за допомогою QR-кодів за запропонованим зразком.

Зразок ментальної мапи

Вправи третьої групи – тренувальні – підсумковий етап роботи над лінгводидактичною терміносистемою, що передбачає відпрацювання сталих навичок уживання терміна у власному усному й писемному мовленні.

Отже, запропонована система вправ, що охоплює: етап введення терміна, підготовчий етап і тренувальний етап, на нашу думку, забезпечить високий рівень сформованості навичок оволодіння лінгводидактичною термінологією.

Висновки до розділу 2

Проаналізовано ОП «Середня освіта (Українська мова і література)» за другим (магістерським) рівнем: визначено мету, з'ясовано компетентності, сформованість яких передбачає володіння лінгводидактичною термінологією, програмні результати навчання, проаналізовано структурно-логічну схему й матриці відповідності ПРН ОП і забезпечення ПРН компонентами ОП.

Кваліфікаційна робота уможливлює репрезентацію рівня засвоєння лінгводидактичної термінології.

Схарактеризовано робочі програми: ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література), ОК Інформатизація мовно-літературної освіти, ОК Методологія та організація наукових досліджень, ОК Академічна доброчесність та перспективи використання штучного інтелекту, ВК Українська лінгводидактична термінологія.

Запропонована система вправ охопила три етапи: етап введення терміна, підготовчий етап і тренувальний етап, які, на нашу думку, уможливають забезпечення високого рівня сформованості навичок оволодіння лінгводидактичною термінологією.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що чільне місце в підготовці майбутнього конкурентоспроможного вчителя української мови займає засвоєння термінів, оскільки така лексика уможливорює збереження й передавання спеціальних понять і забезпечує подальший розвиток наукових знань. Проаналізовано різні тлумачення поняття «термін» й визначено, що це одиниця термінологічної системи; одиниця, що представляє поняття науки й техніки; елемент наукового глосарію; специфічне поняття науки й техніки; досліджено ознаки термінів. Проведена розвідка демонструє, що терміни можна поділити на три групи: загальновживані, міжгалузеві, вузькоспеціальні. З'ясовано підходи до визначення терміну, до яких уналежнено: логіко-мовний, когнітивний, соціальний, семіотичний. У студіюванні визначено поняття «термінологія» як «сукупність спеціальних найменувань різних галузей» і підходи до проблеми впорядкування української термінології: формальний, етнографічний, консервативний, інтернаціональний, поміркований.

Дослідження продемонструвало, що сукупність термінів становить терміносистему галузі як «множинність термінів із зафіксованими зв'язками між ними», що формується за умови визначення об'єкта й предмета наукової теорії. Фіксує терміносистеми кожної галузі термінографія, що займається розробкою й укладанням глосаріїв, збиранням, систематизацією й класифікацією термінів тощо.

У сучасній лінгводидактиці всі терміни поділено на групи: поняття, що є результатом поділу дидактико-методичних понять, назви прийомів навчання, що генетично не пов'язані з дидактикою, назви засобів навчання, назви помилок, назви найбільш суттєвих явищ у розвитку методики.

2. В основу кваліфікаційного дослідження покладено класифікацію поділів термінів за сферою застосування. Відповідно виокремлюємо такі

лінгводидактичні терміни: підходи до навчання мови (компетентнісний, когнітивно-комунікативний, текстоцентричний, функційно-стилістичний) – закономірності до навчання мови (закономірності навчання мови й закономірності навчання мовлення; відповідність мовознавчої освіти соціальним запитам; системне засвоєння лінгвістичного матеріалу; вивчення рівнів української мови й дисциплін мовознавчого циклу з погляду на активну мовленнєву діяльність; поєднання традиційних й інноваційних методів, прийомів, засобів і форм навчання; врахування національно-когнітивної сили української мови) – принципи до навчання мови (загальнодидактичні й специфічні: взаємозв'язок у вивченні мовознавчих дисциплін; оперування лінгвістичною термінологією; компаративний аналіз мовних одиниць; системне впровадження ІКТ) – методи навчання мови (традиційні й інноваційні (інтерактивні методи, проєктне навчання, кейс-метод)) – прийоми навчання мови.

3. Установлено, що інноваційною галуззю наразі є електронна лінгводидактика як міждисциплінарна галузь, що «тісно пов'язана з розвитком інформаційних технологій, прикладною та математичною лінгвістикою, розробками у сфері штучного інтелекту, дизайну комп'ютерних програм, теорією та практикою комп'ютерного навчання». Термінологічна система е-лінгводидактики ґрунтується на розвитку комп'ютерної і лінгвістичної термінології. Ми встановили й описали напрямки розвитку електронної лінгводидактики: лексикографічні продукти для організації освітнього процесу, розроблення електронних підручників, уроки з комп'ютерною підтримкою, електронні навчальні курси, блоги, сайти з використанням комп'ютерних технологій.

4. Із метою розробки методичної системи засвоєння лінгводидактичної термінології проаналізовано освітню програму «Середня освіта (Українська мова і література)» за другим (магістерським) рівнем: з'ясовано мету, визначено

компетентності, сформованість яких передбачає володіння лінгводидактичною термінологією, програмні результати, розглянуто структурно-логічну схему й наведено фрагменти матриці відповідності ПРН ОП і матриці забезпечення ПРН відповідними компонентами ОП.

Ми встановили, що рівень засвоєння лінгводидактичної термінології можливо репрезентувати в кваліфікаційній роботі.

5. Схарактеризовано робочі програми відповідно до структурно-логічної схеми: ОК Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література), ОК Інформатизація мовно-літературної освіти, ОК Методологія та організація наукових досліджень, ОК Академічна доброчесність та перспективи використання штучного інтелекту, ВК Українська лінгводидактична термінологія.

5. Розробка системи вправ вимагала урахування рівня теоретичної підготовки студентів, навчальний контент, мотивацію здобувачів освіти до виконання практичних завдань, перелік ОК, передбачених ОП.

Запропонована система вправ охопила три етапи: етап уведення терміна, підготовчий етап і тренувальний етап, які, на нашу думку, уможливають забезпечення високого рівня сформованості навичок оволодіння лінгводидактичною термінологією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бадер В. Електронна лінгводидактика: стан і перспективи. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 2 (151). С. 34–43.
2. Байдак Л. Досягнення комп'ютерної лінгводидактики у викладанні іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 35. С. 12–16.
3. Безуглий А., Бойчук В., Уманець В. Інформаційно-комунікаційні технології як інноваційний чинник удосконалення підготовки сучасного вчителя. *Психолого – педагогічні засади впровадження сучасних інформаційних технологій і методик навчання студентської молоді у закладах вищої освіти*. 2018. Вип. 52. С. 205–210.
4. Білоусова Р. Системна класифікація бібліотечно-бібліографічних термінів. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 148–154.
5. Біян Н. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові. *Іноземна філологія*. 2009. № 121. С. 142–149.
6. Бородіна Н. Основні класифікаційні ряди в українській лінгводидактичній термінології. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (1). С. 145–149.
7. Булаховський Л. А. Нариси загального мовознавства. К.: Рад. шк., 1995. 247.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусол. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Власюк О. Проектна діяльність – перспектива розвитку особистості // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: наук.-метод. посіб. / За ред. С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. К.: Департамент, 2008. 520 с.
10. Вус М. Терміни-словосполучення в українській біологічній термінології. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 43–48.

11. Гайдаєнко І. Електронний підручник як новий засіб подання інформації у навчальному процесі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2 (3). С. 162–170.
12. Галаєвська Л. Текстоцентричний підхід до формування мовленнєвих умінь і навичок учнів та його реалізація в підручнику української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 19. С. 68–79.
13. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Концепція навчання української мови учнів старшої школи / за заг. ред. д-ра пед. наук Н. Б. Голуб. К.: Педагогічна думка, 2019. 56 с.
14. Голуб Н. До проблеми предметної компетентності з української мови в закладах загальної середньої освіти. URL: <http://nbuv.gov.ua/710546>.
15. Голуб Н. Підходи до навчання української мови в основній школі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9509/1/Голуб%20_3_.pdf.
16. Горобець С. Текстоцентричний підхід як методичний орієнтир у формуванні риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2020. № 93. С. 14–21.
17. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2004. 360 с.
18. Горошкіна О., Бондаренко Н., Новосьолова В., Попова Л. Методи навчання української мови у версії вчителів-предметників. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-55-63>.
19. Груба Т., Морожан Є. Компетентнісний підхід до вивчення української мови як нова парадигма результатів освіти. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3822/1/megu.rovno.ua.pdf>.

20. Груба Т., Морожан Є. Компетентнісний підхід до вивчення української мови як нова парадигма результатів освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9509/1/Голуб%20_3_.pdf.
21. Донченко Т. До проблеми методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. № 7. 2005. С. 2–5.
22. Зуброва О. Когнітивно-комунікативний підхід у підготовці майбутніх учителів іноземної мови. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2023. № 104. С. 5–9.
23. Іванова О. В. Основи укладання галузевих глосаріїв. Курс лекцій: навч. посіб. К.: ЦП «Компринт», 2016. 228 с.
24. Іленков А. Термінологія та її роль у представленні знань. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології» 2009. № 648. С. 24–29.
25. Козак Л. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3 (11). С. 153–162.
26. Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі: посібник / С. П. Паламар, Г. Л. Бійчук, В. О. Братко, Н. М. Логвіненко, А. М. Фасоля, В. М. Тименко, З. О. Шевченко. К.: Видавничий дім «Сам», 2017. 112 с.
27. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи; Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
28. Конькова Т., Чепелєва М. Впровадження блог-технологій у процес навчання іноземної мови в ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. Т. 2. С. 269–275.
29. Копусь О. А. Теоретичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів у вищому навчальному закладі: монографія. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2012. 429 с.

30. Кочан І. М. Синонімія у термінології. *Мовознавство*. 1992. № 3. С. 32–34.
31. Крижанівська А. В., Симоненко Л. О., Панько Т. І. та ін. Склад і структура термінологічної лексики української мови / за ред. А. В. Крижанівської. К.: Наукова думка. 1984. 196 с.
32. Кухарський В., Осередчук О. Електронний підручник в українській вищій освіті: від ідеї створення до реалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. Вип. 879. С. 84–90.
33. Кучеренко І. Реалізація функціонально-стилістичного підходу на уроках української мови в основній школі. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2011. № 60. Т. 1. С. 105–110.
34. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в середній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.
35. Кучерук О. Методи навчання в системі понять сучасної лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С. 10–15.
36. Кучерук О. Основні напрями розвитку електронної лінгводидактики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 3. Т. 41. С. 83–91.
37. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посіб. / За ред. В. І. Лозової. Харків: «ОВС», 2006. 496 с.
38. Лесневська К. Таксономія англomовних термінів ІТ сфери. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024. № 68. С. 91–94.
39. Лисиченко Л. А. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків: Видавнича група «Основа». 272 с.
40. Лінгвістично-інформаційні студії: праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України: у 5 т. В. А. Широков та ін. Т. 1. Київ. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. 2018. 239 с.

- 41.М'ягkota І. Синоніми та варіанти у термінолексичі української фольклористики. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 129–133.
- 42.Мельник Л. Сутність інтерактивного навчання та особливості його впровадження у навчальний процес. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. № 23. С. 86–90.
- 43.Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підр. для студ. філол. факультетів універ. / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. К.: Ленвіт, 2004. 400 с
- 44.Михайленко Т. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології. *Українське мовознавство*. 2003. № 25. С. 24–30.
- 45.Надутенко М., Надутенко М., Яблочков М. Лексикографічні інструменти нового покоління: від словникової спадщини до інноваційної дидактичної практики. *Слобожанський науковий вісник*. Серія: Філологія. 2025. № 10. С. 79–86.
- 46.Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література)». Миколаїв: НУК, 2025. 17 с.
- 47.Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))». Миколаїв: НУК, 2025. 25 с.
- 48.Остапко О., Горбань Г. Вивчення фахової термінології в процесі навчання української мови на матеріалі блоку економічних дисциплінURL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/34/part_2/7.pdf.
- 49.Пасєвська М. Класифікація термінологічних синонімів. URL: <https://lib.udau.edu.ua/bitstreams/10250ec4-f42c-4a51-bfef-41ccc2f7e968/download>.
- 50.Пентиліук М., Окуневич Т., Мунтян С. Сучасні підходи до навчання української мови майбутніх учителів-словесників у контексті ідей нової

- української школи. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19631/1/5_Pentyliuk_Okunevych_Muntian.pdf
- 51.Пентиліук М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. К.: Ленвіт, 2011. 256 с.
 - 52.Пентиліук М. Формуючи риторичну особистість. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 5. С. 84–91.
 - 53.Підготовка майбутніх педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності: монографія / за заг. ред.: Войтовича І. С. / упоряд. Гнедко Н. М. Луцьк, 2020. 277 с.
 - 54.Поздрань Ю., Зозуля І., Франчук Л. Сучасні тенденції в методиці викладання української мови за професійним спрямуванням. *Закарпатські філологічні студії*. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/13/part_1/20.pdf.
 - 55.Пономарів О. Стилїстика сучасної української літературної мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 276 с.
 - 56.Попович Ю., Бялик В. Поняття термінології та терміносистем в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 31 (70). № 2. Ч. 2. 2020. С. 206–211.
 - 57.Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. К. : Ленвіт, 2011. 366 с.
 - 58.Рускуліс Л. В., Зайцева Т. А. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб. Миколаїв: Іліон, 2014. 306 с.
 - 59.Рускуліс Л. Методика навчання української мови в схемах, рисунках, таблицях та коментарях. Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202 с.

- 60.Рускуліс Л. Методика навчання фахових дисциплін (мова) у схемах, таблицях, рисунках та коментарях: навч. посіб. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. 202 с.
- 61.Рускуліс Л. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін: монографія / за заг. ред. М. Пентиліук. Миколаїв: ФОП Швець В. М., 2018. 420 с.
- 62.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Академічна доброчесність та перспективи використання штучного інтелекту». Миколаїв: НУК. 2025. 17 с.
- 63.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Інформатизація мовно-літературної освіти». Миколаїв: НУК. 2025. 17 с.
- 64.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика навчання української мови і літератури». Миколаїв: НУК. 2025. 24 с.
- 65.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика навчання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти (мова, література)». Миколаїв: НУК. 2025. 19 с.
- 66.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Миколаїв: НУК. 2025. 17 с.
- 67.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Українська лінгводидактична термінологія». Миколаїв: НУК. 2025. 16 с.
- 68.Рускуліс Л. Робоча програма навчальної дисципліни «Штучний інтелект та межі академічної доброчесності». Миколаїв: НУК. 2025. 18 с.
- 69.Рускуліс Л., Механцева В. Дистанційне навчання в системі вищої філологічної освіти: навч.-метод. реком. Миколаїв: СПД Румянцева, 2024. 176 с.
- 70.Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: [підруч. для студ. пед. ф-тів]. К.: Генеза, 1999. 368 с.

- 71.Самойленко О. В. Підготовка бакалаврів-учителів математики за дистанційною формою навчання: монографія. Херсон: Грінь Д. С., 2013. 436 с.
- 72.Семенів Н. Електронний підручник з рідної (української) мови як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 5. С. 2–6.
- 73.Симоненко Л. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. пр. К.: КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 3–8.
- 74.Скуратівський Л. Інформаційні технології як засіб мовленнєвого розвитку учнів у процесі навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 4. С. 7–10.
- 75.Словник-довідник з української лінгводидакти: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.
- 76.Стрілець В. Дистанційна платформа Moodle у навчанні англійської мови за проектною методикою. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU.Moodle.pdf>.
- 77.Термінознавство: навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» / уклад. Г. О. Ульянова, Ю. О. Томчаковська, Л. В. Строченко, С. В. Єрмоменко, Л. О. Потенко: Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Університетська книга, 2024. 52 с.
- 78.Ткаченко К. Г. Теоретичні основи методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Modern Directions of Theoretical and Applied Researches*. 2013. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-contentof-conferences/archives-of-individual-conferences/march-2013>.
- 79.Турчин В. В. Прагматика наукового терміна: [монографія]. Івано-Франківськ: Факел, 2004. 226 с.

- 80.Філіппова Н. М. Загальне термінознавство: навч. посіб. Миколаї: НУК, 2020. 224 с.
- 81.Філософський енциклопедичний словник. К.: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 636 с.
- 82.Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навч. посіб. Кривий Ріг: [ДонНУЕТ], 2020. 172 с.
- 83.Хижняк І. Е-лінгвометодичний контент у системі підготовки вчителів початкової школи до застосування засобів електронної лінгвометодики в професійній діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 5 (69). С. 317–330.
- 84.Хорунжа Л. Сутність поняття «комп'ютерна підтримка» як засобу інформаційно-комунікативної технології навчання студентів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 15. 2017. С. 209–215.
- 85.Шепетко Ю. М. Методика використання електронного підручника з української мови в коледжах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Луганськ, 2012. 240 с.
- 86.Шумський О. Використання електронних освітніх ресурсів у процесі навчання здобувачів вищої освіти іноземної мови. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2023. Вип. 211. С. 234–238.